

GUVERNUL REPUBLICII MOLDOVA

H O T Ă R Ă R E nr. _____

din _____

Chișinău

cu privire la aprobarea Strategiei naționale de dezvoltare economică 2030

Guvernul **HOTĂRĂȘTE:**

1. Se aprobă Strategia națională de dezvoltare economică 2030 (se anexează).

2. Ministerele și alte autorități administrative centrale, conform domeniilor de competență, vor întreprinde măsurile necesare pentru realizarea obiectivelor și atingerea indicatorilor stabiliți în Strategia națională de dezvoltare economică 2030 (SNDE 2030) și vor prezenta Ministerului Dezvoltării Economice și Digitalizării anual, până la 30 aprilie, informația despre progresele înregistrate.

3. Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării va asigura coordonarea și monitorizarea procesului de implementare a Strategiei naționale de dezvoltare economică 2030 și va prezenta Guvernului:

1) anual, până la data de 1 iunie - raportul cu privire la monitorizarea realizării SNDE 2030;

2) până la 01 iulie 2027 - raportul cu privire la evaluarea intermediară privind implementarea SNDE 2030;

3) până la 01 iulie 2031 - raportul final cu privire la implementarea SNDE 2030.

4. Controlul asupra executării prezentei Hotărâri se pune în sarcina Ministerului Dezvoltării Economice și Digitalizării

Prim-ministru

Dorin RECEAN

Contrasemnează:

Viceprim-ministru,

Ministrul dezvoltării economice și digitalizării

Dumitru ALAIBA

STRATEGIA NAȚIONALĂ DE DEZVOLTARE ECONOMICĂ 2030

INTRODUCERE

Strategia Națională de Dezvoltare Economică 2030 (în continuare – Strategie sau SNDE 2030) este un document de planificare strategică elaborat în vederea stabilirii unei viziuni comune și coerente de dezvoltare economică a Republicii Moldova, stabilite în consultare și colaborare cu diverse părți interesate, precum autoritățile guvernamentale, societatea civilă, sectorul privat, organizațiile internaționale și alte grupuri relevante. Documentul este conceput în scopul instituirii unui cadru cuprinzător de politică publică, drept instrument operațional de transpunere și detaliere a direcțiilor prioritare de intervenție și Țintelor stabilite în Strategia Națională de Dezvoltare „Moldova Europeană 2030” (SND 2030) aprobată prin Legea nr. 315/2022.

În identificarea și fundamentarea priorităților de dezvoltare și a acțiunilor propuse au fost utilizate surse publice de informații, precum și informații obținute în urma consultărilor publice cu o gamă diversificată de părți interesate, organizate în perioada august – noiembrie 2023. Sursele de date și de informații sunt indicate atât în text, sub grafice, scheme și tabele, cât și în notele de subsol.

Astfel, Strategia descrie obiectivele care urmează a fi implementate pe termen scurt și mediu, reflectând obiectivele specifice asumate și Țintele naționale formulate în SND 2030 (Tabelul nr. 1) și angajamente internaționale asumate de Republica Moldova conform Acordului de Asociere la UE (Titlul IV „Cooperarea economică și alte tipuri de cooperare sectorială” și Titlul V „Comerț și aspecte legate de comerț”) și ale celor care derivă din statutul de țară candidat pentru aderarea la Uniunea Europeană (UE).

SNDE 2030 este aliniată la **Agenda de Dezvoltare Durabilă 2030** transpusă contextului național prin Hotărârea Guvernului nr. 953/2022 și vizează **Obiectivele de dezvoltare durabilă (în continuare - ODD)** din domeniul „Economic” (ODD 8, 9, 12 și 17), dar și cele conexe:

- ODD 8 Promovarea unei creșteri economice susținute, deschise tuturor și durabile, precum și a ocupării depline și productive a forței de muncă și a unei munci decente pentru toți;
- ODD 9 Construirea unor infrastructuri rezistente, promovarea industrializării durabile și încurajarea inovației;
- ODD 12 Asigurarea unor tipare de consum și producție durabile;

• ODD 17 Consolidarea mijloacelor de implementare și revitalizarea parteneriatului global pentru dezvoltare durabilă;

De asemenea, SNDE 2030 este aliniată la **Strategia Națională de Dezvoltare (SND) „Moldova Europeană 2030”** și va contribui direct la atingerea Obiectivelor de dezvoltare generale, în special **OG1. Creșterea veniturilor din surse durabile și atenuarea inegalităților** și a următoarelor obiective specifice:

- *Obiectivul specific 1.1. Creșterea accelerată a productivității muncii;*
- *Obiectivul specific 1.2. Dezvoltarea oportunităților pentru inovații și antreprenoriat;*
- *Obiectivul specific 1.3. Ameliorarea condițiilor de muncă și reducerea ocupării informale;*

• *Obiectivul specific 10.4. Tranziția activă spre economia verde și circulară.*

SNDE 2023 este construită ținând cont de următoarele considerente:

• SNDE 2030 se integrează în contextul mai larg al politicilor publice europene (Noua Strategie Industrială Europeană, Pactul Verde European, etc.);

• SNDE 2030 are rol integrator din punct de vedere al politicilor publice cu impact asupra dezvoltării economice, ținându-se cont de corelarea cu planurile strategice și programele naționale.

SNDE 2030 este aliniată și cu alte documente de planificare, documente de politici publice (aflate în curs de implementare și în proces de elaborare) care abordează probleme conexe, cum ar fi:

• **Programul de activitate al Guvernului „Moldova prosperă, sigură, europeană” – cap. IV direcția prioritară „Dezvoltare economică”:**

- promovarea politicilor de atragere a investițiilor, inclusiv stimularea reinvestirii veniturilor pentru animarea activității economice și a creării de noi locuri de muncă;

- susținerea lansării de noi afaceri și dezvoltarea afacerilor existente prin creșterea accesului la finanțare pentru antreprenori atât prin intermediul programelor statului, cât și prin atragerea resurselor din sectorul privat;

- simplificarea continuă a sistemului fiscal și vamal și eliminarea barierelor birocratice din calea afacerilor, printr-un efort masiv și urgent de dereglementare, pentru a susține dezvoltarea afacerilor și creșterea productivității acestora;

- flexibilizarea relațiilor de muncă pentru sporirea atractivității investiționale a Republicii Moldova;

- accelerarea investițiilor publice pentru susținerea creșterii economice.

• **Strategia de transformare digitală a Republicii Moldova 2023-2030:**

- OG 2: Dezvoltarea unui sector TIC robust și competitiv

- OG 3: Crearea unei economii digitale inovatoare și reziliente.

• **Strategia națională de dezvoltare agricolă și rurală 2023-2030:**

- OG1. Fortificarea potențialului sectorului agricol primar și promovarea practicilor agricole inteligente, durabile și reziliente la schimbările climatice
- OG2. Dezvoltarea industriei alimentare și diversificarea piețelor
- OG3. Susținerea unei dezvoltări socio-economice rurale durabile
- OG4. Asigurarea transpunerii Aquis-ului UE și implementarea progresivă a acestuia în domeniul agriculturii, dezvoltării rurale și siguranței alimentare;

• **Strategia națională de dezvoltare regională 2022-2028:**

- OG1. Creșterea competitivității și ocupării forței de muncă a regiunilor
- OG3. Îmbunătățirea instrumentelor de coordonare și implementare a politicii naționale de dezvoltare regională,

• **Strategia cu privire la administrarea proprietății de stat în domeniul întreprinderilor de stat și societăților comerciale cu capital integral sau majoritar de stat pentru anii 2022-2030,**

• **Programul național pentru ocuparea forței de muncă pe anii 2022-2026;**

• **Programul de dezvoltare a antreprenoriatului și creștere a competitivității 2023 – 2027;**

• **Strategia națională de dezvoltare agricolă și rurală pentru anii 2023-2030;**

• **Programul național pentru gestionarea deșeurilor pentru anii 2023-2027;**

• **Programul de dezvoltare cu emisii reduse a RM până în anul 2030;**

• **Programul național de adaptare la schimbările climatice până în anul 2030;**

• **Programul național pentru gestionarea deșeurilor pentru anii 2023-2027;**

• **Proiectul Programului național de industrializare pentru anii 2024-2028.**

Conceptul Strategiei a parcurs o rundă de consultări publice desfășurate cu membrii grupului de lucru și membrii Consiliului Economic de pe lângă Prim-ministrul Republicii Moldova, cu participarea activă a membrilor din mediul de afaceri și societatea civilă. Totodată, ținând cont de specificul domeniului pentru care este elaborat documentul de politici publice, în procesul de consultare s-a pus accent pe părțile care au tangențe cu problemele abordate de Strategie conform prevederilor ghidului pentru elaborarea de politici publice și principiului „nimeni să nu fie lăsat în urmă”.

Strategia reprezintă documentul strategic care marchează oportunitatea unei transformări semnificative în dinamica de ansamblu a economiei Republicii Moldova, afectată de șocuri majore, prin implementarea de acțiuni de impact, care vor permite revitalizarea și dezvoltarea rapidă a economiei prin valorificarea avantajelor competitive și resurselor disponibile.

Direcțiile strategice sunt calibrate prin alinierea demersurilor de soluționare a problemelor identificate la politici/strategii naționale și europene relevante pentru respectivele probleme întrucât acțiunile care urmează a fi implementate să fie aliniate

politicilor guvernamentale naționale și principalelor documente de politici, corelate cu reglementările europene actuale.

Astfel, Strategia corespunde și obiectivele Politicii de Coeziune a Uniunii Europene, aferente următorului exercițiu de planificare bugetară 2021-2027¹, pe următoarele 5 obiective de politică:

- o Europă mai inteligentă, prin inovare, digitalizare, transformare economică și sprijinirea întreprinderilor mici și mijlocii
- o Europă mai verde, fără emisii de carbon, punerea în aplicare a Acordului de la Paris și investiții în tranziția energetică, energia din surse regenerabile și combaterea schimbărilor climatice
- o Europă mai conectată, cu rețele strategice de transport și digitale
- o Europă mai socială, pentru realizarea pilonului european al drepturilor sociale și sprijinirea calității locurilor de muncă, a învățământului, a competențelor, a incluziunii sociale și a accesului egal la sistemul de sănătate
- o Europă mai apropiată de cetățenii săi, prin sprijinirea strategiilor de dezvoltare conduse la nivel local și a dezvoltării urbane durabile în UE.

Strategia susține planificarea echilibrată și realistă a viitorului în raport cu resursele și nevoile socio-economice, cu lecțiile desprinse din experiențele anterioare și cu evaluarea celor mai bune soluții.

Scopul Strategiei

SNDE 2030 își propune o redefinire a politicii naționale în domeniul dezvoltării economice în vederea eficientizării utilizării resurselor și oportunităților existente în contextul procesului de aderare la UE, pentru o creștere rapidă, fiind abordată în termeni de capacitate de a genera inovare prin asigurarea unei combinații a celor mai favorabili factori pentru o creștere economică sustenabilă, incluzivă, bazată pe servicii/active intangibile și industrii, care sunt prezente în Republica Moldova și au potențial economic. SNDE 2030 oferă un cadru pentru intervențiile publice destinate sprijinirii sectoarelor economiei naționale și prezintă o viziune de ansamblu pentru eficacitatea susținerii mediului economic.

Ca motor principal al creșterii economice sunt vizate inovații tehnologice și de procese precum și talentul uman, ceea ce presupune noi tipuri de schimbări sistemice. Trendurile globale includ competitivitatea economiilor în cadrul unei dezvoltări durabile, printre elementele căreia factorul uman reprezintă determinantul cel mai important al creșterii economice și bunăstării.

Conceptul de competitivitate economică la care se raportează SNDE 2030 se referă la capacitatea unui stat de a oferi cetățenilor săi o creștere constantă și durabilă a standardului de viață, cu locuri de muncă disponibile celor dornici să lucreze.

Viziunea Strategiei

¹ https://ec.europa.eu/regional_policy/whats-new/newsroom/05-02-2023-eu-cohesion-policy-2021-2027-programmes-expected-to-create-1-3-million-jobs-in-the-eu_ro

Obiectivele vizate în acest document sunt bazate pe următoarea viziune integrată. În 2030 Republica Moldova este un stat cu o economie rezilientă, digitalizată, bazată pe sectorul de servicii și dezvoltarea continuă a industrializării, cu un mediu economic stabil, competitiv, susținut de investiții, cu un grad sporit de inovare și dezvoltare a capitalului uman.

Pornind de la această viziune, Strategia este fundamentată pe aderarea la UE, precum și pe trei piloni de dezvoltare:

I. Republica Moldova are o economie incluzivă, verde, competitivă la nivel global și rezistentă la crize.

II. Sectorul de servicii valorifică resursele existente și reprezintă motorul dezvoltării economice și dezvoltării resurselor umane.

III. Dezvoltarea industrială este bazată pe inovații și produse cu o valoare adăugată înaltă.

Un aspect esențial în elaborarea Strategiei a constat în identificarea sectoarelor cu cel mai înalt ritm de dezvoltare. Astfel, prioritară este facilitarea dezvoltării următoarelor sectoare:

- tehnologia informației (servicii IT și software);
- industria creativă;
- externalizarea proceselor de afaceri (BPO);
- turism și ospitalitate;
- comerț electronic;
- logistică și transport;
- servicii de sănătate și asistență medicală;
- educație;
- industria electronică;
- industria farmaceutică;
- industria textilă;
- industria alimentară;
- managementul deșeurilor.

Direcțiile Strategice incluse în cadrul fiecărui pilon au fost selectate pornind de la identificarea unor probleme care blochează dezvoltarea economică în prezent și resursele disponibile. Problemele sunt corelate cu obiectivele fiecărui pilon. Au fost considerate provocările existente în abordarea circumscrisă soluționării respectivelor probleme în scopul atingerii obiectivelor specifice, acestea derivând din trendurile economice, inclusiv pe piețele de desfacere deschise pentru produsele și serviciile din Republica Moldova, precum și la nivel global. Rezultatele acestui exercițiu sunt expuse în Capitolul I al Strategiei (Analiza situației).

În Capitolul II sunt expuse obiectivele și direcțiile prioritare de intervenție. Aceste măsuri au ca scop crearea premiselor pentru transformarea provocărilor în oportunități de creștere economică mai accelerată, mai durabilă și mai incluzivă.

Capitolul III descrie domeniile de intervenție ale direcțiilor prioritare ale Strategiei și prezintă setul de politici publice aferent fiecărui domeniu.

Capitolul IV prezintă estimarea impactului pe termen lung, scontat în rezultatul implementării SNDE 2030 - măsurat prin compararea indicatorilor de impact economic ai SNDE 2030. Astfel, în rezultatul implementării Strategiei, se preconizează o creștere economică susținută, reflectată într-o creștere a Produsului intern brut cu o rată medie anuală de 5-7% pentru perioada 2024-2030. Această evoluție ar contribui semnificativ la îmbunătățirea nivelului de trai al populației prin sporirea veniturilor și condiții mai bune de viață.

În Capitolul V sunt prezentați indicatorii de monitorizare a activităților preconizate și indicatorii de evaluare a nivelului de realizare a obiectivelor stabilite de SNDE 2030. Indicatorii de monitorizare sunt grupați în funcție de cele trei obiective generale ale Strategiei.

Riscurile asociate realizării obiectivelor Strategiei sunt expuse în detaliu în Capitolul VI. Sunt identificate riscurile de implementare, precum și estimată probabilitatea de producere a acestora, dar și impactului pe care le pot genera. Capitolul include și descrierea detaliată a măsurilor necesare pentru diminuarea impactului riscurilor și gestiunea acestora.

Capitolul VII prezintă autoritățile și instituțiile responsabile de implementarea obiectivelor generale ale Strategiei. Capitolul menționează că obiectivele stabilite de prezenta Strategie vor fi atinse prin sinergia și consolidarea eforturilor întregului sistem de autorități și instituții publice, mediului academic, asociațiilor de profil și a partenerilor de dezvoltare. Pentru fiecare Direcție Prioritară de Intervenție în Capitolul VII sunt indicate instituțiile responsabile de realizarea acestora.

Capitolul VIII descrie procedurile și responsabilitățile de raportare (sistemul de monitorizare, evaluare și raportare) și indică autoritățile (instituțiile) responsabile de implementarea SNDE 2030 și alte părți interesate.

Capitolul I

ANALIZA SITUAȚIEI CURENTE

Secțiunea 1

Contextul internațional al dezvoltării economice

1. Potrivit celui mai recent raport al Fondului Monetar Internațional², economia mondială continuă să fie afectată de o serie de șocuri destabilizatoare. Redresarea globală după pandemia COVID-19 și invazia Rusiei în Ucraina rămâne lentă și inegală. În pofida unor semnale de reziliență atestate la începutul anului 2023,

² <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2023/10/10/world-economic-outlook-october-2023>

economia globală nu a atins nivelul pre-pandemic. Printre factorii de bază care împiedică recuperarea se regăsesc consecințele pe termen lung ale pandemiei, războiului din Ucraina și fragmentării geo-economice în creștere, precum și factorii cu caracter ciclic, cum ar fi efectele înăsprii politicii monetare, retragerea suportului fiscal și condițiile meteorologice extreme.

2. Indicele PMI³ compus la nivel global reflectă o temperare a ritmului activității economice, constituind 50,5 puncte în luna septembrie 2023, fiind la cel mai scăzut nivel din ultimele 8 luni. Gradul de optimism în mediul de afaceri a scăzut la cel mai jos nivel din ultimele 9 luni, ceea ce reflectă continuarea tendinței de temperare a activității economice globale.

3. În acest context, FMI estimează că creșterea la nivel global va încetini de la 3,5% în 2022 la 3% în 2023 și 2,9% în 2024. Proiecțiile rămân sub media istorică de 3,8% (2000–2019), iar prognoza pentru 2024 este revizuită în scădere cu 0,1 p.p. față de actualizarea din iulie 2023 (Figura nr. 1).

Figura 1. Prognoza creșterii economiei globale în anii 2023-2024, în % f.a.p.

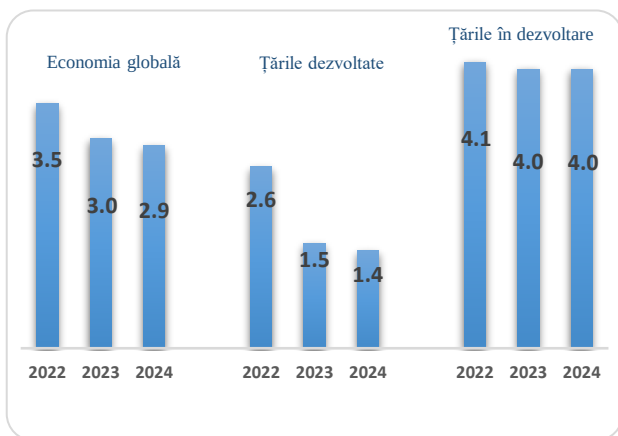
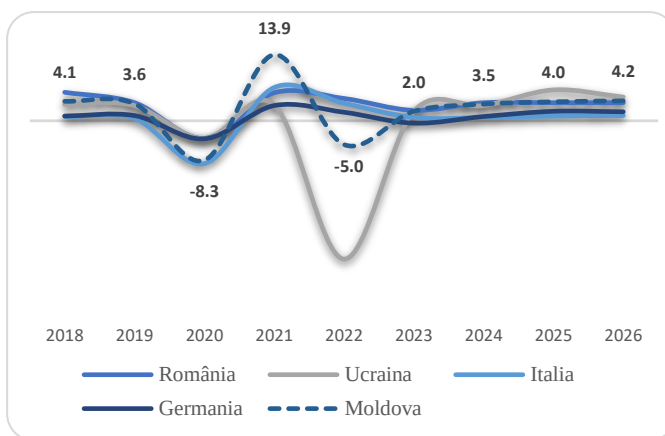

Figura 2. Perspectivele economice în principalele țări partenere ale Republicii Moldova, în % f.a.p.

Sursă: FMI, World Economic Outlook, octombrie 2023

4. Pentru țările dezvoltate se preconizează o încetinire a creșterii economice de la 2,6% în 2022 la 1,5% în 2023 și 1,4% în 2024, cu o creștere mai puternică decât era așteptată în SUA, dar cu o creștere mai slabă decât se anticipa în Zona Euro. Economiiile emergente și în curs de dezvoltare se așteaptă să înregistreze o creștere moderată, trecând de la 4,1% în 2022 la 4,0% atât în 2023, cât și în 2024, cu o revizuire

³ Indicele compozit PMI reflectă nivelul de activitate al managerilor de achiziții din ambele sectoare (cel industrial și a serviciilor). O valoare peste 50 indică extinderea activității de afaceri a sectorului, sub 50 - contractare.

în scădere de 0,1 puncte procentuale în 2024, din cauza crizei din sectorul imobiliar din China. Proiecțiile pentru creșterea la nivel global pe termen mediu, de 3,1%, se situează la cel mai scăzut nivel din ultimele decenii, iar perspectivele ca țările să atingă niveluri de trai mai ridicate sunt slabe (Figura nr. 2).

5. Inflația globală este prognozată să scadă treptat, de la 8,7% în 2022 la 6,9% în 2023 și 5,8% în 2024. Cu toate acestea, prognozele pentru 2023 și 2024 sunt revizuite în creștere cu 0,1 p.p., respectiv 0,6 p.p., și nu se așteaptă ca inflația să revină la țintă până în 2025, în majoritatea cazurilor.

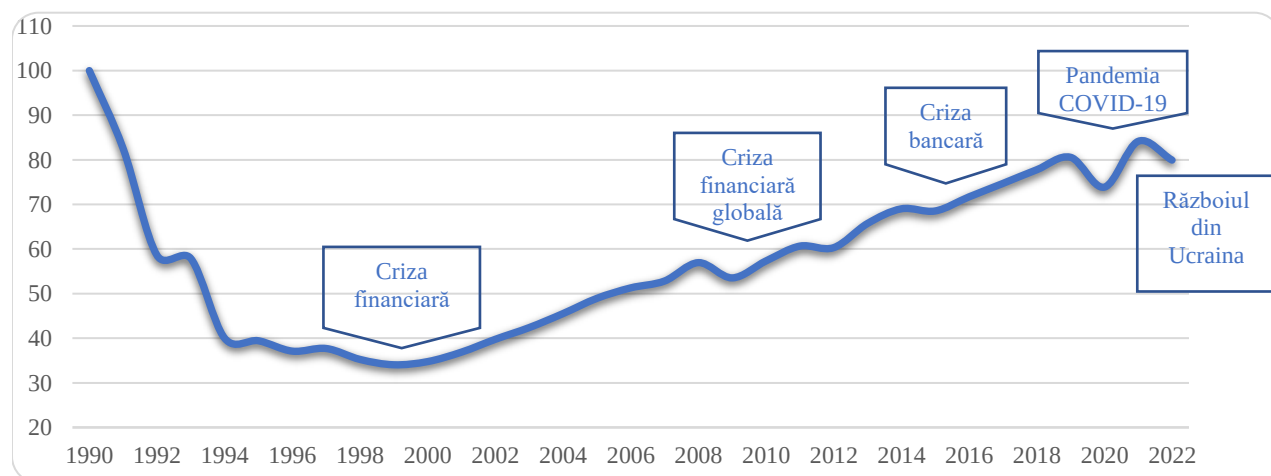
Secțiunea 2.

Evoluția indicatorilor macroeconomici ai Republicii Moldova

6. În cele trei decenii de tranziție economia Republicii Moldova a cunoscut un proces constant de reformare și adaptare la condițiile economiei de piață, perioadă în care s-au acumulat dezechilibre de natură structurală și funcțională. În perioada 1991-2022 dezvoltarea economică a țării noastre a fost perturbată de câteva crize majore: "șocul tranziției" și crizele financiare din 1998 și 2008; embargourile periodice impuse de Federația Rusă; secetele (2003, 2007, 2012, 2015, 2020, 2022); criza financiar-bancară locală (2015-2016); criza pandemică (2020-2021); războiul din Ucraina (2022) (Figura nr. 3).

7. Datele statistice atestă că în anul 2022 Produsul intern brut a fost la nivel de circa 80% comparativ cu anul 1990, situație cauzată de trei vulnerabilități ale economiei naționale: erodarea capitalului uman, subdezvoltarea tehnologică și vulnerabilitățile structurale.

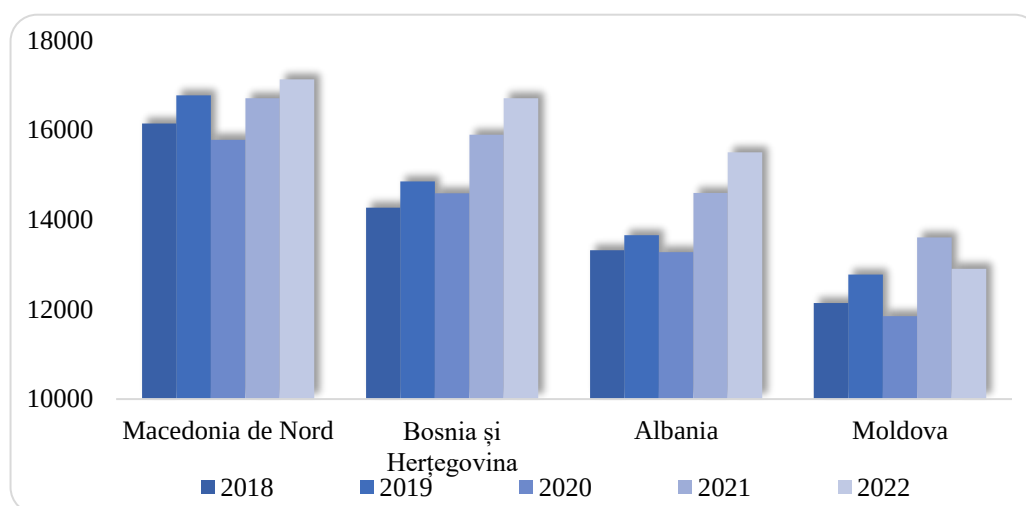
Figura 3. Produsul Intern Brut în % față de anul 1990

8. Republica Moldova se regăsește în clasamentul celor mai slab dezvoltate țări din lume, cu o economie raportată pe locuitor de 12,9 mii dolari (ajustat la paritatea puterii de cumpărare). Conform clasamentului Băncii Mondiale a PIB-ului ajustat la paritatea puterii de cumpărare pentru anul 2022, Moldova ocupă locul 128 din 193 țări, fiind alături de Kîrgîzstan (127) și Niger (129).

9. Totodată, comparativ cu celelalte țări candidate pentru aderarea la UE, Republica Moldova se situează în proximitatea țărilor precum Macedonia de Nord (126), Albania (114) și Bosnia și Herțegovina (107). Totuși, potrivit datelor pentru anul 2022, PIB pe locuitor al Moldovei este la cel mai scăzut nivel (12,9 mii dolari), fiind cu 17% mai redus comparativ cu Albania (15,5 mii dolari), cu 22,7% față de Bosnia și Herțegovina (16,7 mii dolari) și cu 24,7% față de Macedonia de Nord (17,1 mii dolari) (Figura nr. 4).

Figura 4. PIB pe locuitor, ajustat la PPC, dolari SUA

Sursa: Banca Mondială (<https://data.worldbank.org/>)

10. Anul 2022 a fost marcat de creșterea prețurilor externe, războiul din apropierea graniței cu Republica Moldova, perturbările lanțurilor de aprovizionare, condițiile climatice nefavorabile, care au compromis o bună parte din producția vegetală, cu efectele implicite asupra sectorului zootehnic, prețurilor de consum, exporturilor, aprovizionarea industriei alimentare cu materie primă, etc. Conform

datelor publicate de Biroul Național de Statistică (date nedefinitive), în anul 2022 Produsul intern brut a însumat 274,2 mlrd. lei și s-a diminuat cu 5% față de anul 2021.

11. Cea mai negativă contribuție asupra dinamicii PIB în anul 2022 a fost generată de **agricultură**, în contextul condițiilor deosebit de secetoase, rezultând o descreștere cu 21% a valorii adăugate brute (VAB) și o contribuție de -2,2 p.p. la diminuarea PIB. Descreșterea producției globale agricole a fost determinată atât de scăderea producției vegetale (porumb, grâu, floarea soarelui, fructe, nuci și pomușoare, cartofi etc.), precum și a producției animaliere. În rezultat, ponderea agriculturii s-a micșorat până la 8,3% din PIB, de la circa 11% în medie în ultimul deceniu (Figura nr. 5).

Figura 5. Dinamica PIB pe resurse și contribuția sectoarelor în anii 2017-2022, p.p.

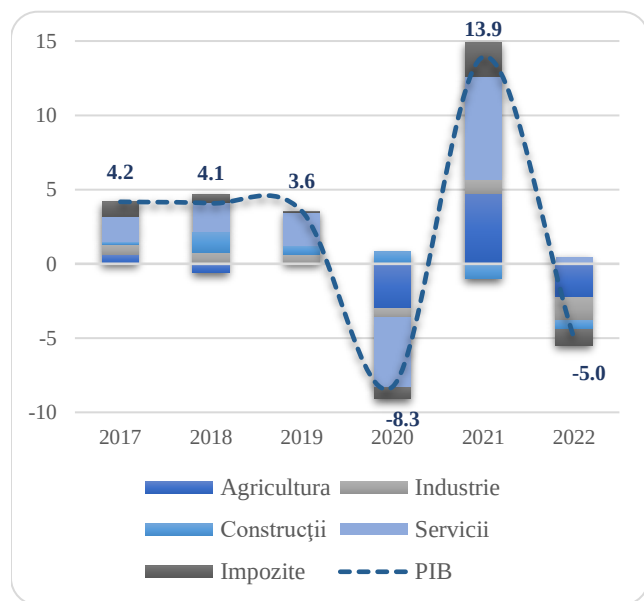
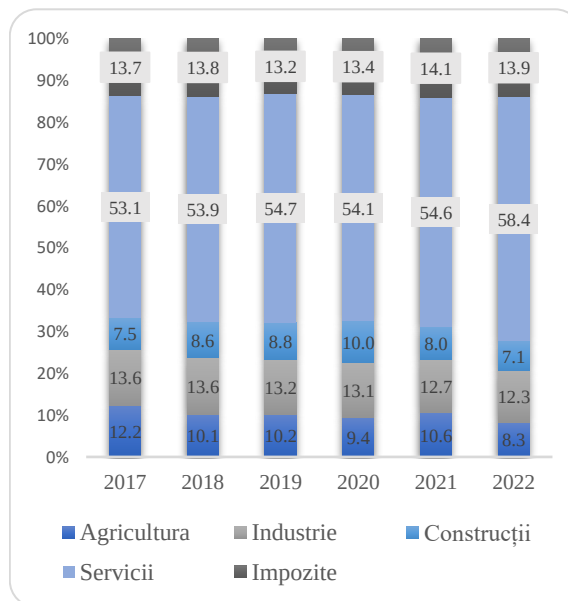

Figura 6. Structura PIB pe resurse în anii 2017-2022, %

Sursă: Biroul Național de Statistică

12. Cererea pentru serviciile de **construcții** a descrescut, fiind influențată de incertitudinea majoră în contextul conflictului armat din țara vecină, menținerea în creștere a prețurilor la materialele de construcții (+19,1% în anul 2022) și limitările bugetare. În rezultat, VAB creată de activitatea de construcții s-a diminuat cu 8% și a sustras 0,6 p.p. din evoluția PIB. Ponderea acestui sector în PIB s-a redus până la 7%, de la o medie de 8,6% în ultimii șase ani, perioadă în care sectorul construcțiilor a înregistrat o creștere reală de 15,5% cumulativ, cele mai mari creșteri fiind înregistrate

în anii 2018 (+17,5%) și 2019 (+13,6%), creșteri datorate investițiilor în clădiri și în infrastructura drumurilor (Figurile nr. 4 și nr. 5).

13. Totodată, de menționat că un factor stimulat pentru aceste evoluții a fost și implementarea Programului de stat "Prima casă", lansat în anul 2018. În rezultat, intensificarea activității investiționale a determinat majorarea numărului populației ocupate în sector: de la 48,3 mii persoane în 2016 până la 65,1 mii persoane în 2021 (sau de la 5,8% la 7,7% în total).

14. **Sectorul imobiliar** a fost profund afectat de războiul din țara vecină. Accentuarea incertitudinilor în contextul invaziei Rusiei în țara vecină, diminuarea veniturilor disponibile reale ale populației urmare șocului inflaționist, majorarea dobânzilor la creditele ipotecare sunt factorii de bază care au diminuat dramatic cererea pentru bunurile imobile. În rezultat, sectorul imobiliar și-a redus VAB cu circa 12% și ponderea până la 6,2%, influențând PIB cu -0,8 p.p.

15. Fiind puternic influențat de majorarea costurilor de producție în contextul scumpirii materiilor prime și a resurselor energetice și de perturbarea/blocarea lanțurilor de aprovizionare, **sectorul industrial** a fost în descreștere în anul 2022. Producția industrială a scăzut cu 5,1% în 2022. Industria prelucrătoare a fost ramura cea mai afectată de consecințele războiului (-4,5%), producând cel mai mare impact negativ asupra sectorului, iar printre industriile care au înregistrat cele mai mari pierderi au fost industria componentelor auto (-60%), fabricarea mobilei (-30%), industria construcțiilor metalice și a produselor din metal (-15%), fabricarea articolelor din beton, ciment și ipsos (-19%), repararea, întreținerea și instalarea mașinilor și echipamentelor, în special articolelor fabricate din metal (-23%), fabricarea cimentului, varului și ipsosului etc. Au fost în diminuare și celelalte subramuri industriale: sectorul energetic s-a diminuat cu 8,4%, fiind influențat de creșterea prețurilor la energie, iar industria extractivă, în contextul scăderii activității din domeniul construcțiilor, a scăzut cu 4,9%.

16. Totodată, în anul 2022 a descrescut dramatic cererea pentru serviciile prestate de sectorul **artă, activități de recreere și de agrement** (-16,9%), **sănătate și asistență socială** (-2,4%), alte activități de servicii (-9,8%), care au generat o contribuție de -0,4 p.p. la PIB.

17. Totuși, unele activități economice au fost în creștere și au avut impact pozitiv asupra PIB în anul 2022, printre care se evidențiază: **activități financiare și asigurări** (+17%), **informații și comunicații** (+9,2%), **comerțul intern** (+0,6%), activități de **cazare și alimentație publică** (+36%).

18. Diminuarea cererii interne a contribuit cu -4 p.p. la dinamica PIB în anul 2022, fiind explicată în mare măsură de reducerea consumului privat (-6,3%). Factorii de bază care au diminuat consumul sunt aceiași: creșterea galopantă a prețurilor, erodarea veniturilor disponibile ale populației și înrăutățirea condițiilor de creditare în contextul înăsprii politicii monetare.

Figura 7. Dinamica PIB pe utilizări și contribuția principalelor componente în anii 2017-2022, p.p.

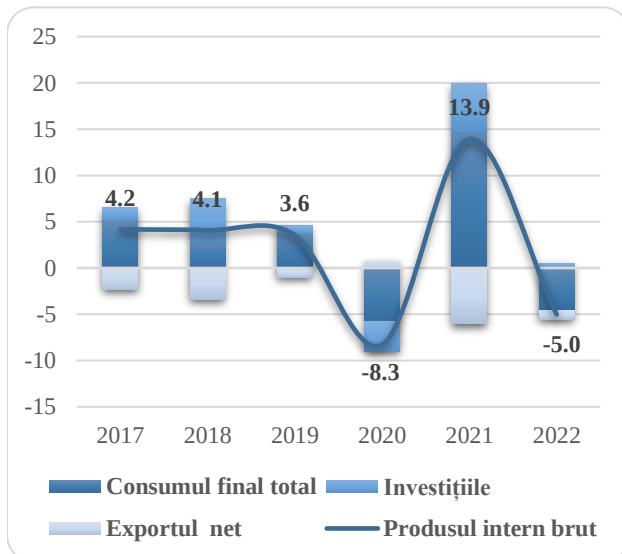

Figura 8. Structura PIB pe utilizări în anii 2017-2022, %

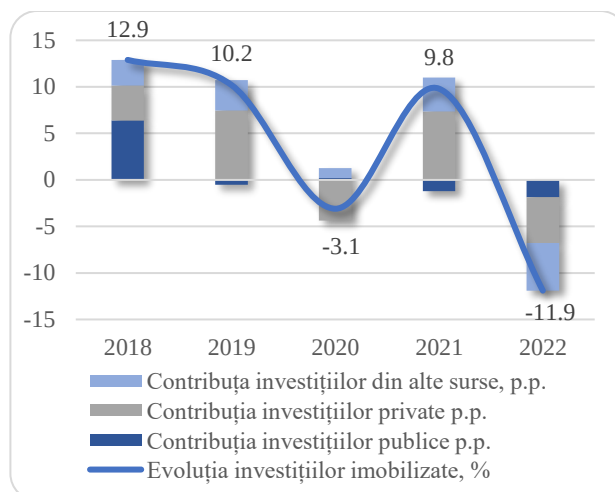
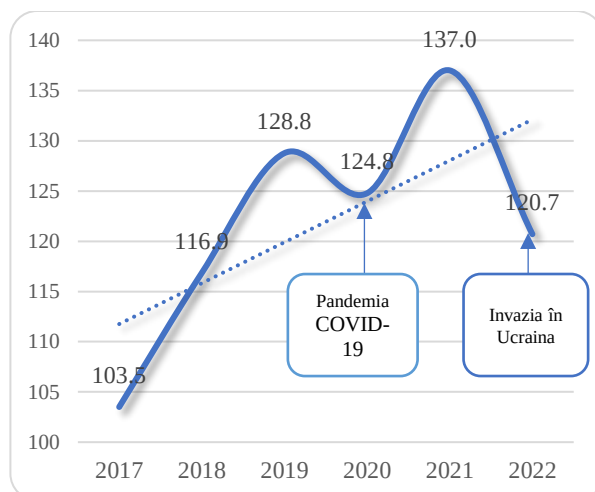
Sursă: Biroul Național de Statistică

19. **Activitatea investițională** s-a diminuat cu 6,8% în anul 2022. Cu o pondere de 22,7% în PIB, formarea brută de capital fix a influențat negativ PIB cu -1,7 p.p. Un impact substanțial a fost generat de investițiile în construcții, care s-au diminuat cu 9,9%. Limitările bugetare, înrăutățirea condițiilor de creditare și incertitudinile majore cu care se confruntă economia sunt factorii de bază care descurajează investițiile.

20. În perioada 2017-2022 investițiile în active imobilizate au crescut cumulativ cu 20,7%, rata medie de creștere constituind 3,6%. Extinderea activității Zonelor Economice Libere și realizarea proiectelor investiționale în infrastructura publică au fost factorii de bază care au influențat creșterea investițiilor. Totodată, în această perioadă investițiile au fost afectate de 2 șocuri puternice: pandemia COVID-19 din anul 2020 și invazia Rusiei în Ucraina din 2022 (Figura nr. 9).

Figura 9. Evoluția investițiilor în active imobilizate, % față de anul 2016

Figura 10. Evoluția volumului investițiilor în anii 2018-2022, %

Sursă: Biroul Național de Statistică, calculele MDED

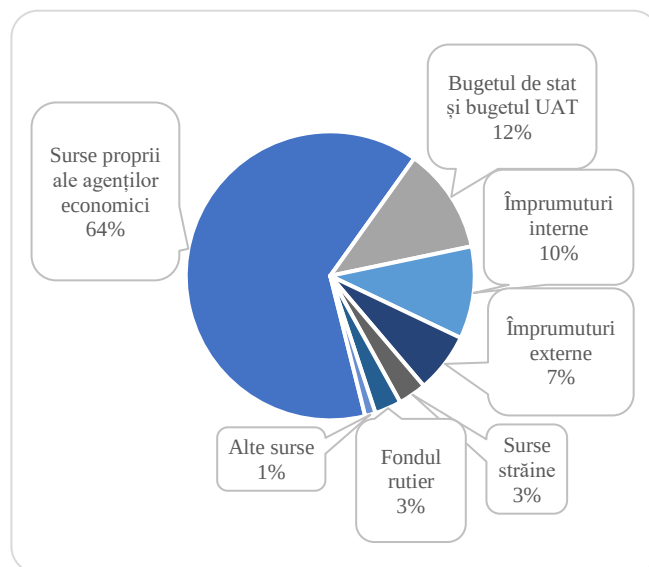
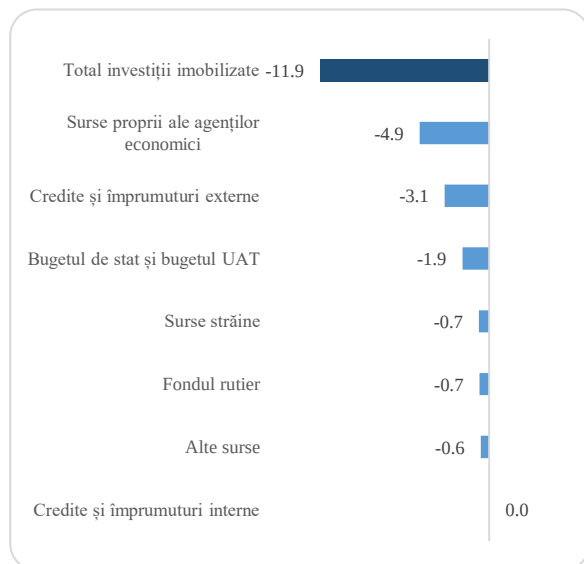
21. În anul 2022 volumul investițiilor în active imobilizate a scăzut cu 11,9%, fiind afectat de presiunile create de criza resurselor energetice, incertitudinile în rândul investitorilor create de războiul din țara vecină, precum și scumpirea surselor de creditare, determinată de politica monetară antiinflaționistă. Ponderea investițiilor în PIB a scăzut până la 13,5%, comparativ cu 14,6% în 2021.

22. Descreștere au înregistrat investițiile finanțate din toate sursele, în special, din sursele proprii ale agenților economici. Cu o pondere de circa 64% în total, acestea s-au diminuat cu 8%, contribuind cu circa -5 p.p. la diminuarea totală a investițiilor. Investițiile publice (12% din total) s-au diminuat cu 15,2%, fiind constrânse de criza energetică și valul de refugiați din Ucraina, care au pus presiuni asupra resurselor bugetare (Figurile nr. 10 - 12).

Figura 11. Sursele de finanțare ale investițiilor după contribuția acestora la evoluția investițiilor, în anul 2022

(p.p. + influență pozitivă; - influență negativă)

Figura 12. Structura investițiilor după sursele de finanțare în anul 2022, %

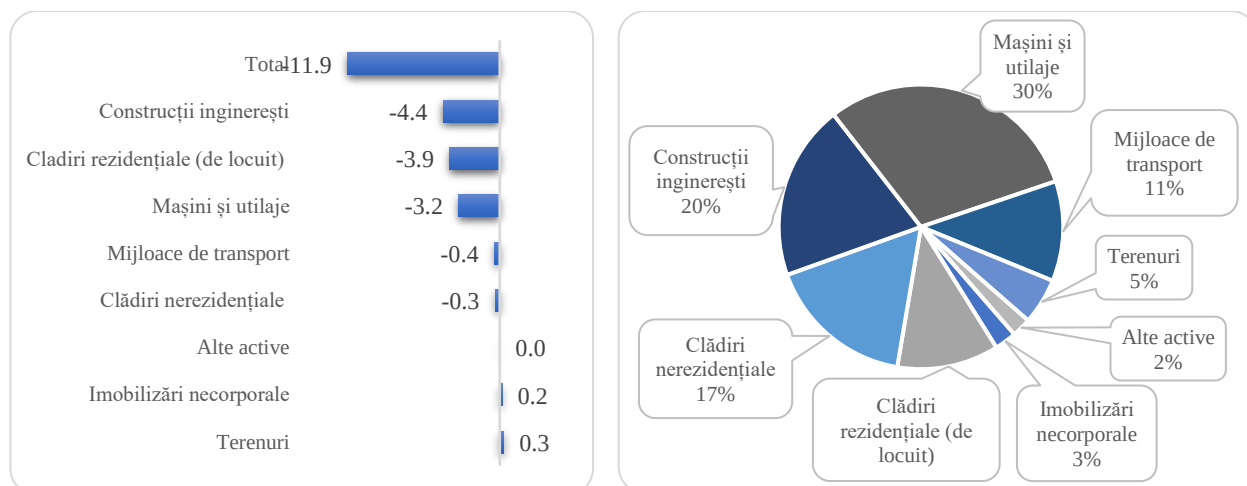
Sursă: Biroul Național de Statistică, calculele MDDE

23. Împrumuturile externe (7% în total) sunt o sursă importantă de finanțare a investițiilor în infrastructura publică, acestea diminuându-se cu 34,6% în anul 2022. Au scăzut esențial și investițiile străine (-20,4%), fiind afectate de războiul din țara vecină. Investițiile finanțate din alte surse (fondul rutier, fondul ecologic, alte surse) s-au diminuat cu 25,5%. Doar investițiile finanțate din credite și împrumuturile interne (10% din total) au înregistrat o creștere neesențială de 0,3%, dar temperându-și semnificativ creșterea comparativ cu perioadele precedente.

24. S-au micșorat investițiile în majoritatea mijloacelor fixe, doar investițiile în terenuri și imobilizări necorporale au înregistrat creșteri de 7% și 8,7%. *Investițiile în construcții*, cu o pondere de 48% din volumul total, s-au diminuat cu 17,3%. Au scăzut investițiile în toate tipurile de construcții, însă cel mai semnificativ au scăzut investițiile în construcțiile rezidențiale (-28,2%), afectate de scumpirea creditelor pentru procurarea imobilului, și investițiile în construcțiile inginerești (-20,7%), fiind finanțate atât din surse publice, cât și din împrumuturile organizațiilor internaționale. *Investițiile în mașini și utilaje*, care au o importanță semnificativă pentru dezvoltarea sectorului real al economiei, s-au micșorat cu 10,2%. De asemenea, au scăzut investițiile în mijloace de transport (-3,2%) și în alte mijloace fixe (-5,3%) (Figurile nr. 13 - 14).

Figura 13. Gradul de influență asupra evoluției investițiilor pe tipuri de active, 2022
(+ influență pozitivă; - influență negativă)

Figura 14. Structura investițiilor după tipuri de active în anul 2022, %

Sursă: Biroul Național de Statistică, calculele MDED

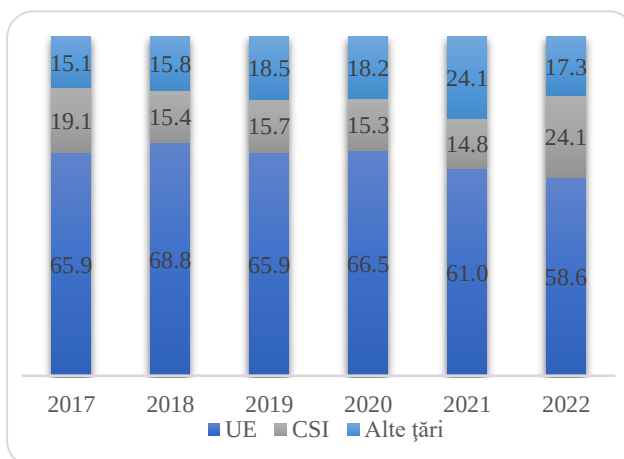
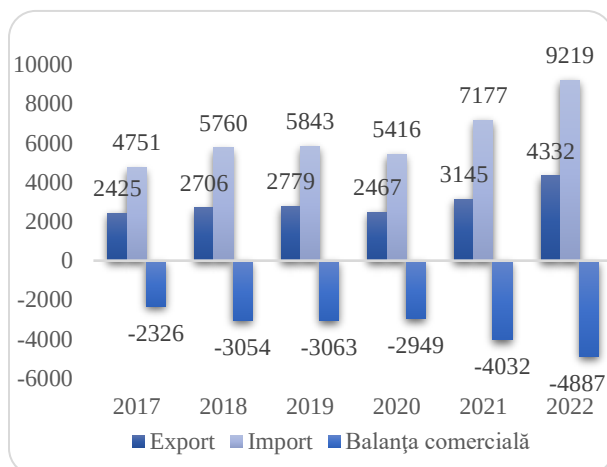
25. Distribuția geografică a investițiilor este foarte neuniformă. Majoritatea investițiilor (64%) au fost concentrate în municipiul Chișinău, câte 13% - în zonele Nord și Centru, 10% - în zona de Sud, inclusiv UTA Găgăuzia.

26. **Exportul** net a contribuit negativ la evoluția PIB și a sustras 1,5% din creștere în anul 2022 - consecință a creșterii volumului exporturilor de bunuri și servicii cu 24,9%, pe fundalul majorării volumului importurilor cu 15,8% (Figurile nr. 15-16).

27. În ultimii șase ani (2017-2022) comerțul internațional cu mărfuri a avut un trend ascendent, exporturile crescând de 2 ori, cu un ritm mediu de 14,5% anual, în timp ce importurile au cumulat o creștere de 2,3 ori, majorându-se în medie cu 15,8% anual. Anul 2020 a fost unicul an în care au scăzut atât exporturile, cât și importurile, urmare restricțiilor impuse pentru combaterea răspândirii pandemiei COVID-19, ce au condus la reducerea semnificativă a cererii din partea principalelor țări-partenere ale RM, precum și perturbării lanțurilor valorice globale. Aceste efecte au fost aprofundate de condițiile climatice nefavorabile, care au determinat scăderea semnificativă a producției agricole.

Figura 15. Evoluția comerțului exterior în anii 2017-2022, mil. dolari SUA

Figura 16. Ponderea grupelor de țări în exporturile RM în anii 2017-2022, %

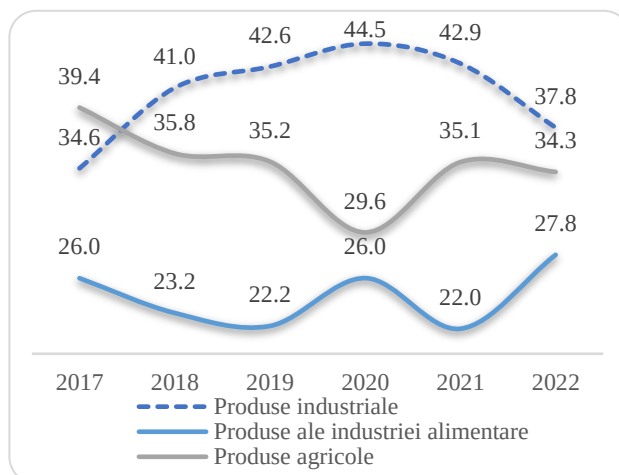
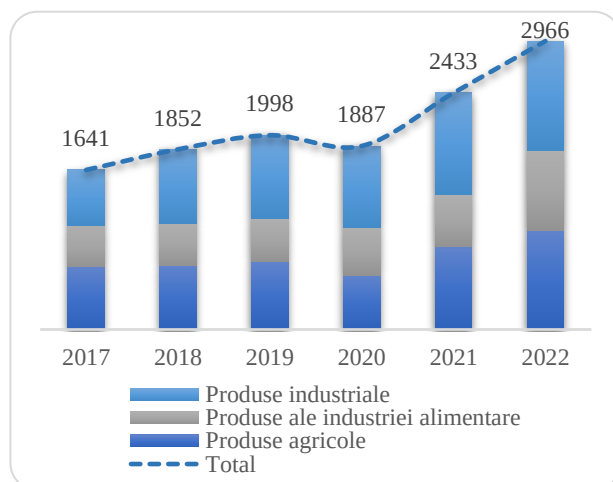
Sursă: Biroul Național de Statistică, calculele MDED

28. În **structura exporturilor** autohtone predomină bunurile agricole neprocesate și ale industriei alimentare (circa 60%), în timp ce ponderea bunurilor industriale (exclusiv produse ale industriei alimentare) - circa 40% în medie (Figurile 17 și 18). În perioada 2017-2022, volumul bunurilor industriale exportate a crescut în medie cu 17% pe an. Cele mai accentuate creșteri au fost înregistrate în anii 2017-2019 și se datorează dezvoltării intense a ramurii de producere a componentelor auto, producția căreia a ajuns să dețină 21% în volumul total al exporturilor în anul 2019 – cel mai rezultativ an pentru acest subsector al industriei prelucrătoare. Totuși, în structura exporturilor industriale predomină produsele prelucrate - îmbrăcăminte și cabluri asamblate - avantajul competitiv fiind forța de muncă ieftină. În ultimii ani acest avantaj dispare gradual, fapt confirmat prin diminuarea continuă a ponderii acestor categorii în total export.

29. Creșterea mai intensă a exporturilor cu valoare adăugată redusă, precum producția de componente auto, reduce competitivitatea economiei naționale și nu asigură o creștere economică calitativă.

Figura 17. Evoluția exporturilor autohtone dezagregate pe principalele grupe economice, mil. dolari SUA

Figura 18. Ponderea principalelor grupe de mărfuri în valoarea totală a exporturilor, %

Sursă: International Trade Center

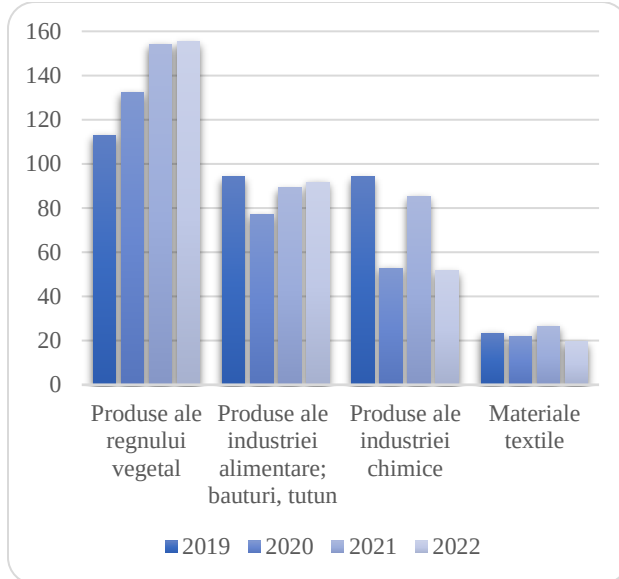
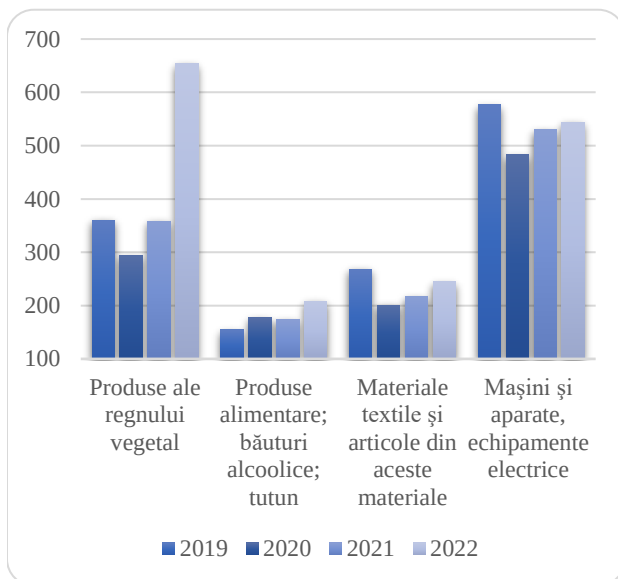
<https://intracen.org/>

30. **Țările UE** reprezintă cel mai important partener comercial al țării noastre (Figura nr. 16). Un factor stimulator care a accelerat comerțul internațional este intrarea în vigoare în anul 2014 a Acordului de Asociere dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană, inclusiv constituirea Zonei de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător (DCFTA). Eliminarea barierelor tarifare și non-tarifare din calea comerțului dintre Republica Moldova și țările Uniunii Europene, a condus la intensificarea relațiilor comerciale și economice bilaterale, valoarea exporturilor și importurilor majorându-se de circa 1,9 ori în perioada 2017-2022. Astfel, țările UE continuă să reprezinte principalul partener economic al Republicii Moldova, ponderea acestora depășind 60% în structura exporturilor, cu excepția anului 2022 (58,6%), și își mențin poziția dominantă până în prezent (64,7% în 10 luni 2023).

31. Aproximativ un sfert din exporturile către UE revine exporturilor de *produse ale regnului vegetal*, principalele fiind cereale, semințe oleaginoase și fructe (Figura nr. 19). Sub 10% - produsele *industriei alimentare*, inclusiv băuturile. În scădere constantă în ultimii trei ani, ponderea *mașinilor și aparatelor electrice* în total export către țările UE de la 31% în anul 2019 a atins nivelul de 21% în anul 2022. Majoritatea au reprezentat-o componentele pentru industria auto, asamblate în Republica Moldova. Ponderea *materialelor textile și a articolelor din aceste materiale* exportate în UE s-a diminuat de la 17% în anul 2017 la 10% în anul 2022, în mare parte spre Germania și Italia.

Figura 19. Evoluția exportului principalelor grupe de mărfuri spre țările UE în anii 2019-2022, mil. dolari

Figura 20. Evoluția exportului principalelor grupe de mărfuri spre țările CSI în anii 2019-2022, mil. dolari

Sursă: Biroul Național de Statistică, calculele MDED

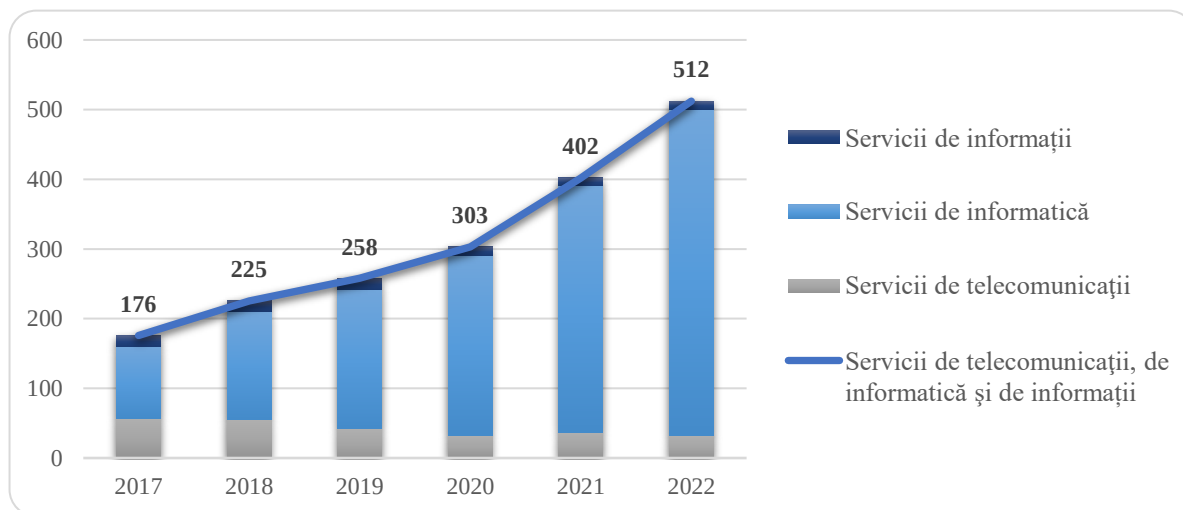
32. **Exporturile** spre țările **CSI** pe parcursul anilor 2017-2021 au constituit circa 15% din total, iar în anul 2022, urmare sporirii exporturilor de *produse minerale* (reexporturi), ponderea CSI în total exporturi a ajuns până la circa 33%. Principalele produse exportate spre CSI au fost *produsele regnului vegetal*, ponderea căroră a fost în creștere pe parcursul anilor 2017 – 2021 atingând 33%, iar în anul 2022 acestea au format doar circa 15%. Din acestea circa 80% a revenit exportului de fructe comestibile și nuci. Exportul de produse ale *industriei chimice* a variat în intervalul 14% - 21%, iar în anul 2022 a scăzut până la circa 5%. Din acestea, produsele farmaceutice au format circa 86%. *Materialele textile* au înregistrat scădere constantă, de la 11% din total în anul 2017 până la 1,9% în anul 2022 (Figura nr. 20).

33. Printre **statele non-UE** cea mai importantă destinație de export a devenit **Ucraina**, cu 17% din totalul exporturilor Republicii Moldova în anul 2022. Totuși, această creștere e temporară și se datorează reexportului de combustibili minerali. Excluzând din calcul categoria respectivă, Ucraina este devansată de Federația Rusă, care și-a înjumătățit ponderea în total export, de la 8,8 la 4,4%, ca urmare a reducerii exporturilor cu 31%. Scăderea respectivă a fost cauzată în principal de înjumătățirea valorii exportului de produse farmaceutice. Alte produse cu pondere înaltă, precum fructele și băuturile, s-au menținut practic la nivelul anului 2021. Scăderea ușoară înregistrată de exportul către Rusia a fost compensat de creșterea exportului către Belarus (+20%) și Ucraina (+34%, excluzând combustibilii minerali). Dintre alte destinații de export importante e de menționat Turcia, cu o pondere de 7% din total, în scădere cu 3 p.p. comparativ cu anul 2021.

34. **Exportul de servicii** aproape că s-a dublat în perioada 2017-2022, grație creșterii de peste 4 ori a exportului de servicii de informatică. Acest sector a avut cea

mai dinamică creștere în ultimii ani, devenind cea mai mare ramură exportatoare a Republicii Moldova (Figura nr. 21). În timp ce alte ramuri de export au suferit în ultima perioadă, inclusiv din cauza invaziei Federației Ruse în Ucraina, sectorul IT beneficiază de investiții, deoarece prezintă un risc mai scăzut. Totodată, acest sector a devenit cel mai competitiv din punct de vedere al salariilor și cel mai dinamic după numărul de salariați. Creșterea impunătoare a exportului de servicii de informatică se datorează în mare parte regimului fiscal preferențial existent în parcul pentru tehnologia informației - Moldova Innovation Technology Park, care și-a început activitatea în ianuarie 2018, fiind o platformă creată de Guvern pentru stimularea investițiilor și dezvoltarea afacerilor IT, cercetare-dezvoltare și inovare digitală. „Moldova IT Park” oferă un șir de avantaje și stimulente: model de impozitare simplificată, regim de operare virtual, o listă extinsă de activități IT și activități conexe eligibile (dezvoltare software, servicii IT, grafică și design digital, cercetare și dezvoltare, proiecte educaționale), interacțiune simplificată cu autoritățile publice, precum și posibilități de a atrage specialiști străini pe perioada îndelungată prin „IT visa”.

Figura 21. Exportul serviciilor de telecomunicații, informatică și informații în anii 2017-2022, mil. dolari

Sursă: Banca Națională a Moldovei

35. Importul de mărfuri pe parcursul anilor 2017-2022 s-a majorat de circa 2,3 ori și este dominat de combustibili minerali, produse chimice, utilaje și mijloace de transport și produse textile (circa 53% din total). Ponderea grupurilor de produse în total importuri a rămas aproape constantă în ultimii șase ani, cu excepția combustibililor minerali, care și-au dublat ponderea în anul 2022, fapt ce se datorează în mare parte reexporturilor spre Ucraina.

Cea mai mare pondere în importuri revine secțiunii de mărfuri *mașini și aparate, echipamente electrice și părți ale acestora* (18%), care s-a majorat constant pe parcursul anilor 2017-2022, creștere determinată în mare măsură de necesitatea importului de materie primă pentru sectorul industriei componentelor auto, localizate preponderent în cadrul Zonelor Economice Libere. *Produsele minerale*, fiind constituite aproape în totalitate de combustibilii minerali, au format circa 15% din totalul importului anilor 2017-2021, cu excepția anului 2022 (28,3%), determinate de importurile masive din India, direcționate în general spre Ucraina. În 10 luni 2023 importurile de combustibili au scăzut din intensitate și au format 23,2% din total. Circa 11% din total importuri au fost *produsele chimice*, în creștere pe parcursul anilor 2017-2022, din care jumătate au format *produsele farmaceutice și îngrășămintele minerale*. De asemenea, și secțiunea *materiale textile și articole din acestea* a fost în permanentă creștere în perioada vizată.

Figura 22. Ponderea grupelor de țări în importurile RM în anii 2017-2022, %

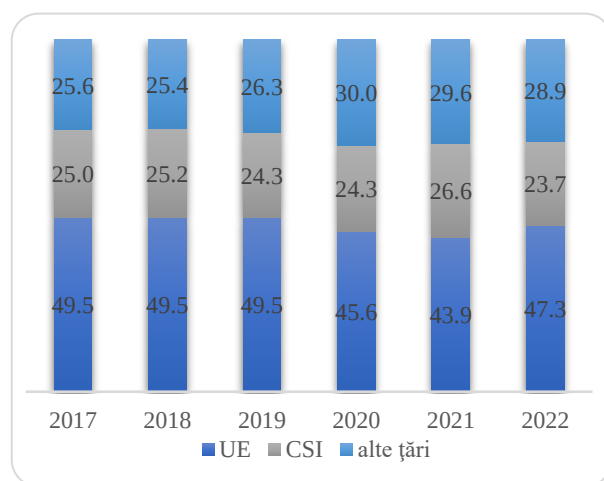
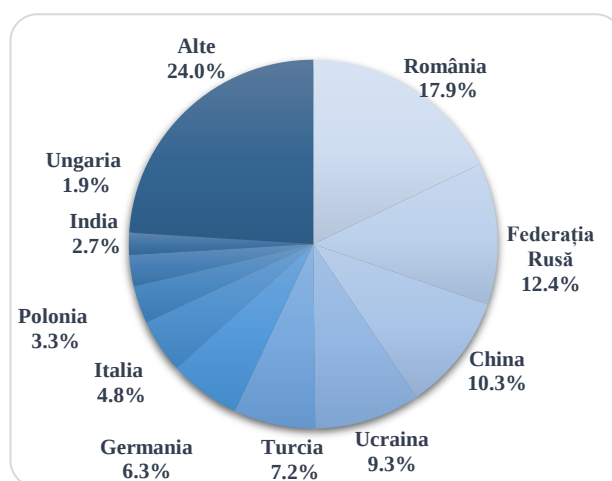

Figura 23. Principalele țări partenere în derularea importurilor în anul 2022, %

Sursă: Biroul Național de Statistică

36. Circa jumătate din **importuri** provin **din țările Uniunii Europene** (Figura nr. 22). Totuși, spre deosebire de exporturi, ponderea acestora este constantă și variază în jur de aproape 50% în anii 2017-2019, cu excepția anilor de pandemie 2020-2021 când ponderea țărilor UE s-a diminuat în favoarea grupei ”Celelalte țări ale lumii”, în contextul extinderii geografice a importurilor, și a țărilor CSI, ca impact al creșterii valorii produselor minerale, în special, al prețurilor la gaze naturale importate din Federația Rusă. Cu toate acestea, importurile din UE își mențin poziția dominantă

până în prezent (48,6% în 10 luni 2023). Importurile din țările UE provin preponderent din cinci țări: România, Germania, Italia, Polonia și Franța (Figura nr. 23).

37. Dacă în anii 2017-2021 principală grupă de mărfuri importată a fost *mașini și aparate, echipamente electrice* (18%), în anul 2022 sunt *produsele minerale* (32%). Cu 83%, România este principală țară din care importăm produse minerale, după care urmează Grecia (10%) și Bulgaria (5%). A treia secțiune - *produse ale industriei chimice* - constituie circa 14% din importurile din UE, din care produselor farmaceutice le revin circa 45% în perioada 2017-2019, iar în anul 2022 diminuându-se până la 37%. Printre principalele țări de origine se evidențiază: Germania, România, Italia și Franța. Circa 8% constituie grupul *vehicule*, fiind practic constant în ultimii 6 ani (Figura nr. 24).

38. Importurile din UE au sporit concurența pe piață, a determinat companiile să se modernizeze, să implementeze tehnologii noi, să îmbunătățească calitatea produselor, să echilibreze deficitul resimțit pe piață și să stimuleze dezvoltarea ulterioară a companiilor locale.

Figura 24. Evoluția importului principalelor grupe de mărfuri din țările UE în anii 2019-2022, mil. dolari

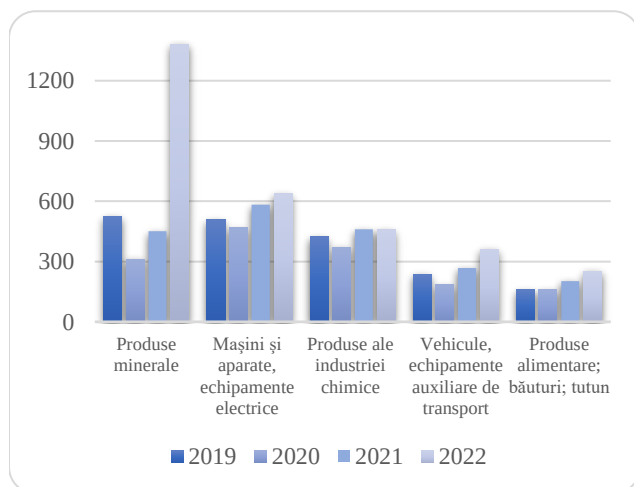
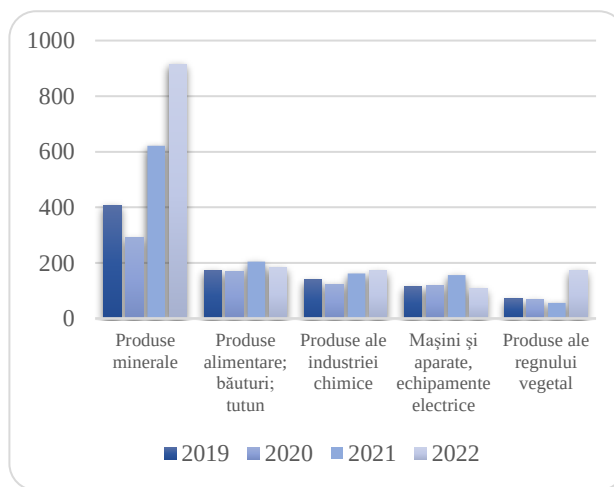

Figura 25. Evoluția importului principalelor grupe de mărfuri din țările CSI în anii 2019-2022, mil. dolari

Sursă: Biroul Național de Statistică

39. **Importurile din țările CSI** au crescut mai lent comparativ cu cele din UE. Cu o pondere de circa 25% din total, s-au majorat pe parcursul anilor 2017-2022 de 1,8 ori. Această evoluție s-a datorat în mare parte *produselor minerale* (28% din total în anii 2019-2021), prețurile înalte determinând majorarea de circa 1,5 ori în anul 2022 (ponderea atingând 42% din total). S-a micșorat de asemenea și importul de *produse ale industriei alimentare*, inclusiv preparate din carne, din pește sau din crustacee cu circa 20%. Importul de *mașini și aparate, echipamente electrice* cu o

pondere de 8,4% în anii 2019-2021, aproape s-a înjumătățit în anul 2022 (7,9%). Principalele țări de import sunt Federația Rusă (12%) și Ucraina (9%) (Figura nr. 25).

40. În anul 2022 presiunile inflaționiste externe, accentuate de războiul din țara vecină și situația extrem de complicată din regiune, majorarea constantă a costurilor de producție, perturbarea/stoparea lanțurilor logistice sunt factorii de bază care au pus presiune asupra prețurilor de consum interne. **Rata inflației** anuală a constituit 30,2% în anul 2022, depășind semnificativ limita superioară a intervalului de variație al țintei inflației stabilite de Banca Națională a Moldovei (5% +/- 1,5%) (Figura nr. 26). Creșterea prețurilor la produsele alimentare (ouă, zahăr, legume, fructe, cartofi, produse de morărit și de panificație, unt, carne etc.) și a tarifelor la servicii (energia electrică, transportul de pasageri, gazele naturale prin rețea) au fost principalii factori care au menținut inflația pe un trend crescător (Figura nr. 27).

41. Pentru a atenua presiunile inflaționiste, BNM a început să aplice măsuri de politică restrictivă, majorând treptat rata de bază de la 3,65% în luna august 2021 până la 21,5% în luna noiembrie 2022. Aceste măsuri, precum și încetinirea bruscă a creșterii economice globale și materializarea riscurilor de intrare în recesiune globală au temperat presiunile asupra prețurilor. Astfel, începând cu luna noiembrie 2022 inflația a început să scadă, ajungând gradual la 5,5% în luna noiembrie 2023.

Figura 26. Dinamica ratei anuale a inflației, %

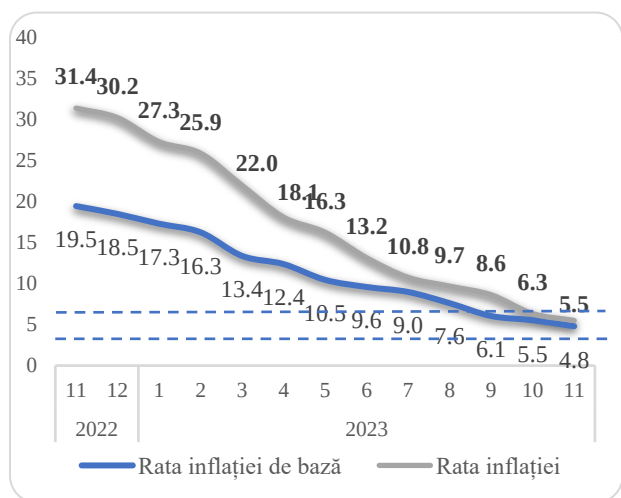
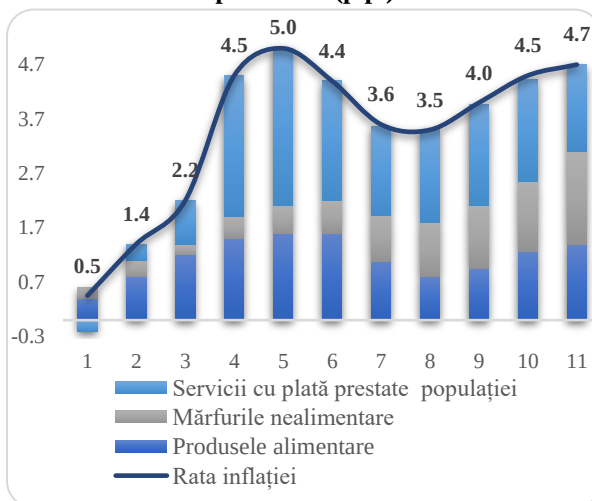

Figura 27. Contribuția principalelor componente la rata inflației față de decembrie a anului precedent (p.p.)

Sursă: Biroul Național de Statistică

42. Factorii ce au influențat creșterea prețurilor sunt preponderent de natură externă. După majorarea prețurilor la resursele energetice și materia primă din primul semestru 2022, provocată de revenirea economiei globale după pandemie și conflictul militar din Ucraina, încetinirea bruscă a creșterii economice globale și materializarea

riscurilor de intrare în recesiune globală au temperat presiunile asupra prețurilor. Conform datelor Băncii Mondiale, în luna decembrie 2022 prețul la resursele energetice a scăzut cu 24,6% față de iunie 2022 (atunci când a fost atins cel mai înalt nivel al prețurilor), materia primă agricolă (exclusiv lemn) – cu 19,7%, la produsele alimentare (exclusiv băuturi) – cu 10,6% (din care cereale – cu 8,9%), la metale comune cu 5,7%, metale prețioase – cu 0,5%. Conform raportului Băncii Mondiale ”Global Economic Prospects” (ediția din iunie 2023), prețurile pentru majoritatea bunurilor vor scădea în anul 2024, dar vor rămâne peste nivelul mediu înregistrat în anii pre-pandemici (2015-2019).

43. În perioada 2016-2021 **salariile nete** au crescut cu 10-17% anual, mult peste nivelul inflației. În lipsa unei creșteri corespunzătoare a productivității, ponderea cheltuielilor salariale în preț a crescut în perioada respectivă din contul diminuării ratei profitului. Creșterea prețurilor la produsele importate, în condițiile unor venituri mai mari ale populației, a servit drept imbold pentru companiile locale, în special cele din servicii, să crească prețurile în anul 2022, inclusiv pentru a compensa creșterea salariilor, nu doar cea a prețului la resurse energetice și materii prime. Condițiile climaterice nefavorabile agriculturii au pus presiune pe prețurile la produsele alimentare.

Secțiunea 3. Mediul de afaceri

Subsecțiunea 1. Demografia întreprinderilor

44. În anul 2021 existau în Republica Moldova 39 mii întreprinderi ce raportau la BNS și angajau aproape 400 mii persoane. Indicatorul nu include întreprinderile din sectorul agricol. Alte 14 mii de întreprinderi erau înregistrate, însă nu raportau la BNS, fiind considerate ca inactive. În perioada 2017-2021 numărul de întreprinderi raportoare a crescut în mediu cu 3.3% anual.

45. Circa 42% dintre numărul de întreprinderi raportoare și 30% din numărul de angajați la întreprinderi activau în comerț. Alte 10% din întreprinderi și 25% din angajații din întreprinderi activau în domeniul de producție.

46. Puțin peste 60% din întreprinderile active au mai mult de șapte ani de la fondare. Rata de supraviețuire a întreprinderilor nou-create e relativ joasă. În anul 2021 doar 47.7% erau active după primul an de la creare și 44.5% - după al doilea. După criteriul regional, cea mai scăzută rată a fost înregistrată la Sud (31.2 și 30.8%) și la Nord (33.9 și 33.4%), cea mai înaltă - în municipiul Chișinău (54.8 și 49.7%). Spre deosebire de întreprinderile cu capital local, cele cu proprietate mixtă și străină au avut o rată de supraviețuire după doi ani sub 30%.

47. Cea mai redusă rată de supraviețuire după doi ani au avut-o în 2021 întreprinderile ce practicau activități de cazare și de alimentație publică, activități financiare și de asigurări, tranzacții imobiliare. Activitățile cu cea mai mare rată de

supraviețuire sunt informațiile și comunicațiile și transporturile și depozitarea. Întreprinderile producătoare au avut, de asemenea, o rată joasă, însă cauza a fost diferită. Spre deosebire de celelalte sectoare, întreprinderile producătoare și-au mărit rata în anul doi comparativ cu anul unu. Metodologia de calcul presupune ca doar întreprinderile raportoare sunt considerate active, iar întreprinderile de producere au nevoie de mai mult timp pentru a-și seta activitățile și unele nu raportează la BNS dacă n-au activitate.

48. Distribuția geografică a întreprinderilor este foarte neuniformă. Majoritatea celor active (62.5%) sunt înregistrate în mun. Chișinău, alte 15.9% - în regiunea de dezvoltare Centru, Nord – 13.0%, Sud – 5.4% și 3.1% - în UTA Găgăuzia. Aproape $\frac{3}{4}$ din numărul total al întreprinderilor active se află în mun. Chișinău și în raioanele vecine.

49. Din numărul total de întreprinderi, inclusiv pasive, conform Legislației RM, în anul 2022 circa 0.8% erau întreprinderi mari, 1.9% - întreprinderi medii, 9.6% - întreprinderi mici și 87.7% - întreprinderi micro. Față de anul 2021 a scăzut numărul companiilor mari, mijlocii și mici, crescând substanțial numărul micro-întreprinderilor.

50. Întreprinderile de stat (ÎS) domină sectoarele productive ale economiei, dar suferă de niveluri de productivitate semnificativ mai scăzute decât firmele private care desfășoară activități similare – și cu peste 80% mai mici decât firmele comparabile cu capital străin.

51. Numărul de întreprinderi active în Republica Moldova e foarte mic, comparativ cu alte țări europene: 15 la 1000 locuitori. În Albania sunt de trei ori mai multe întreprinderi, raportate la număr populație și se înregistrează anual de patru ori mai multe. În Bosnia și Herțegovina sunt 23 întreprinderi active la 1000 de locuitori, iar Macedonia de Nord - 34.

Subsecțiunea 2. Reglementarea de stat a activității de întreprinzător

52. În ultimii ani s-au făcut eforturi substanțiale pentru a reduce din povara reglementării de stat asupra întreprinderilor, prin eliminarea mult autorizații care creau un mediu favorabil pentru acte de corupție. A fost eliminată necesitatea deținerii autorizației emise de autoritățile publice locale pentru activitățile de comerț. Pentru majoritatea întreprinderilor a fost eliminată necesitatea deținerii autorizațiilor sanitare. A fost redusă semnificativ lista de activități pentru care se solicită licențe. Odată cu alinierea la standardele de calitate europene, a fost redusă considerabil lista produselor supuse certificării obligatorii.

53. A fost micșorat considerabil numărul organelor de control ce pot verifica întreprinderile. În multe cazuri au fost definite criterii care stabilesc dacă organul de control poate sau nu să verifice întreprinderea. Majoritatea verificărilor se fac conform planului, de regulă afișat online.

54. A fost micșorat termenul procedurilor de reglementare, în special pentru înregistrarea întreprinderii și acordarea autorizațiilor în construcții. A fost redus numărul de impozite achitate de către întreprinderi. A fost introdusă o procedură simplificată de rezolvare a disputelor de valoare mică în instanțele judecătorești.

Subsecțiunea 3. Inovațiile și asimilarea noilor tehnologii

55. Întreprinderile din Republica Moldova au un grad foarte redus de asimilare a noilor tehnologii și de implementare a inovațiilor. Sunt câteva motive mai importante:

- 1) piața internă redusă, pentru care, în mod normal, nu poate fi atins efectul de scară;
- 2) costul redus al forței de muncă, ce face mai puțin atractivă investiția în tehnologii;
- 3) reticența față de investițiile în tehnologii, atunci când produsul poate fi făcut "pe genunchi".

56. Odată cu inițierea exporturilor către UE productivitatea a devenit unul din factorii acceleratori ai adoptării de tehnologii în cazul produselor prelucrate, agricole sau industriale, precum și necesitatea asigurării unui nivel de calitate constant și, uneori, termene restrânse de livrare.

57. Conform analizelor BNS, în 2019-2020 circa 12.6% din întreprinderile incluse în sondaj erau inovatoare, inclusiv întreprinderi inovatoare de procese, produse și metode de lucru. Numărul a fost în continuă scădere în perioada 2015-2020. Studiul a cuprins doar întreprinderile din industrie și servicii.

58. Conform raportului Global Innovation Index 2022, publicat de WIPO, Republica Moldova se află pe locul 56 din cele 132 de țări analizate. Cea mai bună performanță o are țara la capitolul "Active intangibile" (locul 29), inclusiv mărci comerciale și proiecte tehnice, ca pondere în PIB. O performanță la fel bună o are la capitolul "Generarea de cunoștințe" (locul 33), inclusiv patente, ca pondere în PIB, "Creditare" (loc 33), în special ponderea microcreditării în PIB.

59. Cel mai jos Republica Moldova se situează la capitolul "Legături inovaționale" (loc 116), în special la aspecte ce țin de cooperarea universităților cu mediul de afaceri în materie de cercetare-dezvoltare și prezența clusterelor de dezvoltare a inovațiilor.

60. Creșterea valorii adăugate e dificilă fără aplicarea tehnologiilor avansate în business. Conform The Network Readiness Index, Moldova se afla în 2022 pe locul 119 din cele 131 de țări analizate la capitolul "Investiții în tehnologii noi". Conform raportului respectiv, Republica Moldova se află pe locul 74 la subiectul „Cercetare-dezvoltare efectuată de către întreprinderi” și pe locul 98 la "Investiții anuale în serviciile de telecomunicații".

61. Guvernul a întreprins unele măsuri de stimulare a investițiilor efectuate de către companii în tehnologii avansate, inclusiv prin finanțarea unei părți din costul proiectului, prin programul de re tehnologizare al ODA. Adoptarea tehnologiilor, depinde de comunicarea și colaborare între instituțiile de cercetare-dezvoltare și sectorul privat, impuls ionarea digitalizării interacțiunilor dintre stat și cetățean și crearea unei baze de competențe generale în domeniu la nivelul societății.

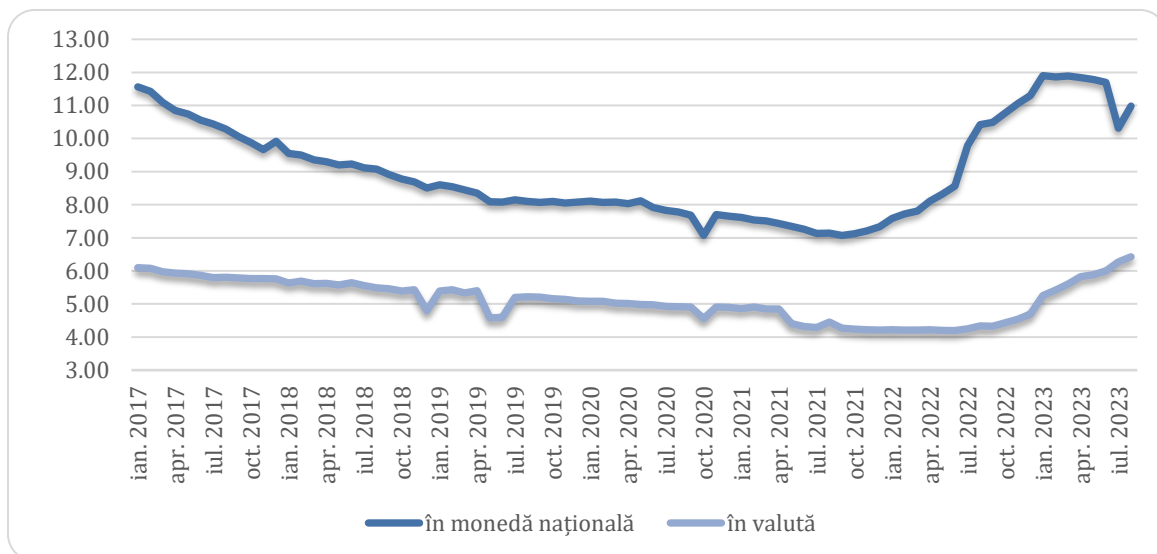
Subsecțiunea 4. Finanțarea afacerilor

62. Cea mai răspândită formă de finanțare a afacerilor din surse împrumutate sunt creditele bancare. Conform situației din august 2023, din cele aproape 62 mld lei acordate de către bănci debitorilor, puțin peste 60% reprezintă ponderea creditelor contractate de către persoanele juridice rezidente. Aproape jumătate dintre ele au fost acordate în Euro sau Dolari SUA.

63. Peste 40% din creditele acordate persoanelor juridice au fost oferite de către o singură bancă. Circa 86% din portofoliul de credite acordate persoanelor juridice rezidente era deținut de către cinci bănci.

64. Rata medie la credite acordate băncilor a fost determinată de politica BNM pe piața financiară, prin ajustarea ratei de bază. În perioada 2017-2021 rata medie la care întreprinderile puteau accesa credite a coborât de la 10% la 8%. În iulie 2021-noiembrie 2022, ca răspuns la presiunile inflaționiste în creștere, Banca Națională a Moldovei a promovat politica monetară restrictivă, majorând rata de bază de la 2,7% până la 21,5%, ceea ce, în final, au făcut creditele mai costisitoare. Din iunie 2021 până în martie 2023 rata lunară medie la credite bancare noi în moneda națională acordate persoanelor juridice (circa 60% din volumul total al creditelor acordate) a crescut continuu de la 8% este de la 14%. Rata medie la creditele în valută a crescut de la 4% în iulie 2021 până la 11% în septembrie 2023 (Figura nr. 28).

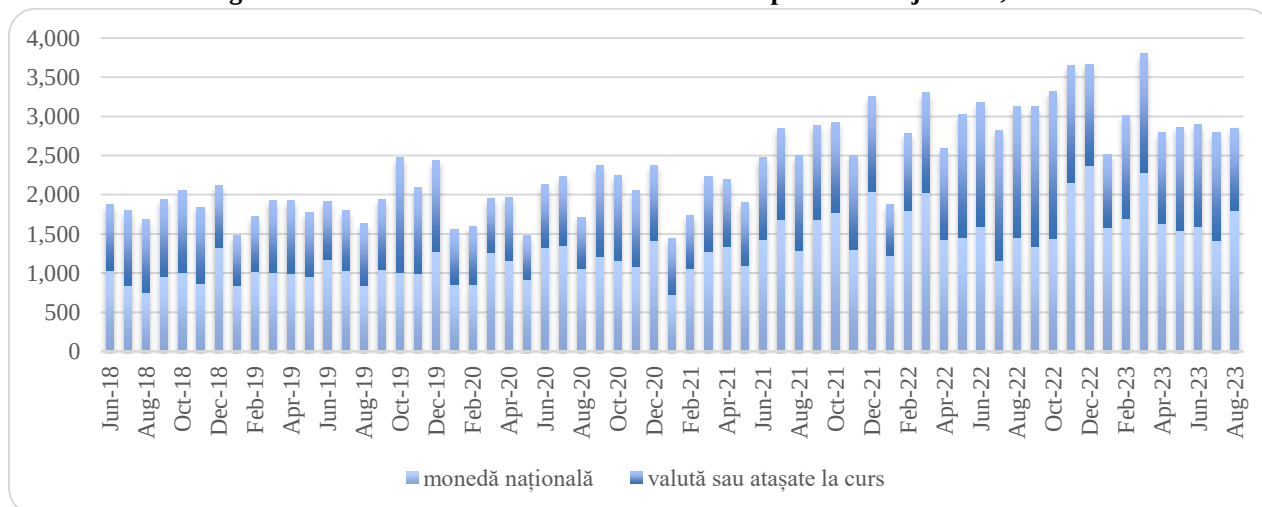
Figura 28. Rata medie la creditele bancare, %

65. Rata bancară aplicată de către bănci a influențat volumul de credite solicitate, inclusiv cele de către întreprinderi. După creșterea ratei aplicate la creditele în monedă națională, în 2022 o bună parte din întreprinderile solicitante au migrat spre credite în valută și cele atașate la cursul valutei. Creșterea ratei dobânzii la creditele în valută înregistrată în anul 2023 a inversat procesul respectiv.

66. În 2022 volumul de credite acordate a cunoscut o creștere modestă, de doar 6%, acest fapt fiind cauzat de reducerea cu peste o treime a creditelor acordate persoanelor fizice (Figura nr. 29). Efectul a fost rezultatul politicii promovate de către BNM de a reduce consumul în efortul de a menține inflația sub control. Suma contractată de către întreprinderi în 2022 a fost cu 26% mai mare decât în anul precedent. Efectul reducerii nivelului de credite acordate persoanelor fizice s-a făcut simțit în anul 2023, printr-o reducere a consumului și a investițiilor în construcții și în reparații de imobile.

Figura 29. Volumul lunar de credite noi acordate persoanelor juridice, mii lei

Sursa: Banca Națională a Moldovei

67. Piața de capital este subdezvoltată. Nu pot fi stabilite anumite tendințe, dat fiind faptul că media anuală a sumei tranzacțiilor e nereprezentativă în condițiile numărului foarte redus de tranzacții.

68. Creditarea nebancară a atins nivele comparabile cu cele ale creditării bancare. Conform situației de la 31 martie 2023, volumul creditelor nebancare acordate a atins nivelul de 11.8 mlrd lei, din care peste o treime reprezenta portofoliul unei singure organizații de creditare nebancare. Leasingul financiar are o răspândire mult mai modestă, soldul la data respectivă fiind de 1.56 mlrd lei. Numărul total al beneficiarilor creditării nebancare era de 373 mii, marea majoritate și ca număr, și ca volum de credite reprezentând persoanele fizice.

69. În a doua jumătate 2022 - primul trimestru 2023, în urma înăsprii condițiilor de reglementare a pieței, sectorul a avut o creștere insesizabilă. În condițiile implementării noilor cerințe, creditorii nebancari și-au orientat activitatea de creditare spre clienți persoane juridice, volumul fiind în creștere.

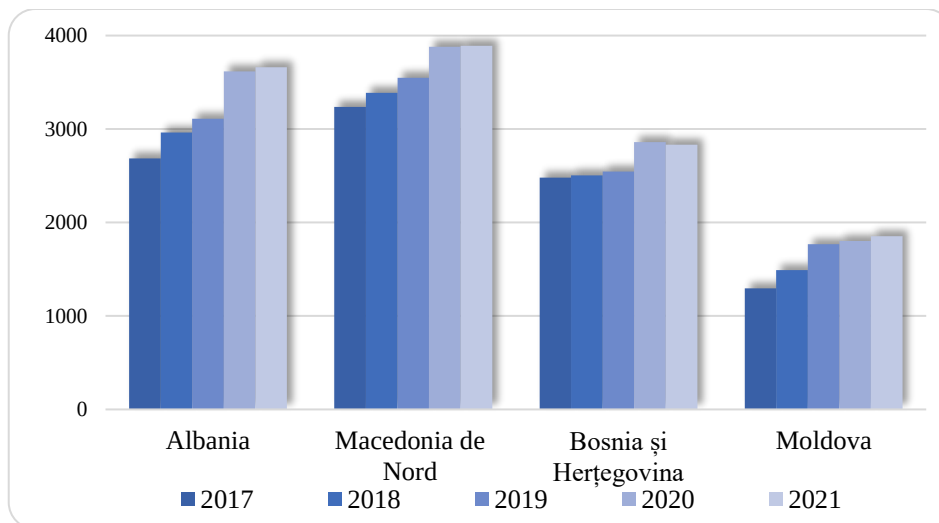
Subsecțiunea 5.

Investițiile străine - soluția pentru o creștere economică durabilă.

70. Investițiile străine directe (ISD) reprezintă un element important al dezvoltării economiei oricărei țări și a funcționării acesteia pe principiile economiei de piață, au o importanță majoră pentru consolidarea economiei țărilor în tranziție și integrarea acestei categorii de țări în economia mondială. Cu ajutorul ISD, are loc modernizarea economiilor naționale, în special a celor în tranziție, prin implementarea tehnologiilor avansate, know-how-urilor, utilajului cel mai performant, noilor standarde de calitate, prin trecerea la un tip superior de creștere economică.

71. Analiza comparativă cu celelalte țări candidate pentru aderarea la UE scoate în evidență o valoare destul de redusă a stocului ISD acumulat în Republica Moldova - de circa 2 mii dolari (pe locuitor) - ceea ce este mult mai puțin comparativ cu Albania, Macedonia de Nord și Bosnia și Herțegovina (Figura nr. 30). Evoluția ISD în țările menționate sugerează o dependență a acestora mai degrabă de factori interni, decât de externi. Conform studiului publicat anual de Compania de consultanță "KEARNEY", cei mai importanți factori care-i rețin pe investitori atunci când iau în calcul oportunitatea de a investi pe piețe emergente sau cele de vecinătate sunt instabilitatea politică, calitatea infrastructurii, lipsa talentelor instruite, capacitățile de inovare și absorbție a noilor tehnologii. Totodată, lipsa unor stimulente din partea guvernului, la fel ca volatilitatea macroeconomică se regăsesc printre preocupările de importanță redusă ale investitorilor.

Figura 30. Stocul ISD acumulat (pe locuitor) în Republica Moldova comparativ cu alte țări candidate în anii 2017-2021, dolari

Sursă: FMI

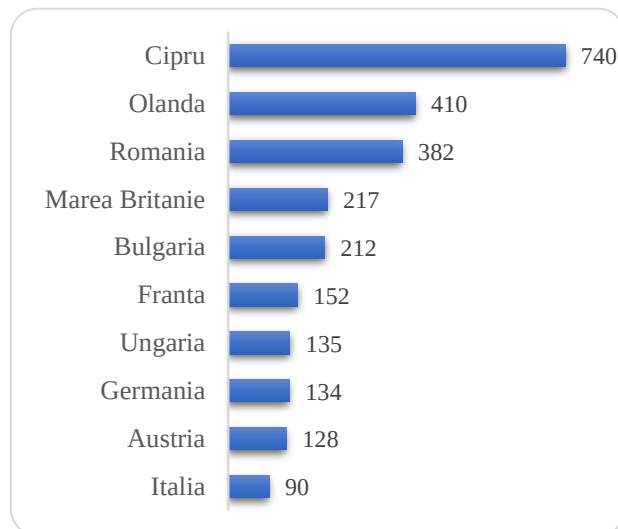
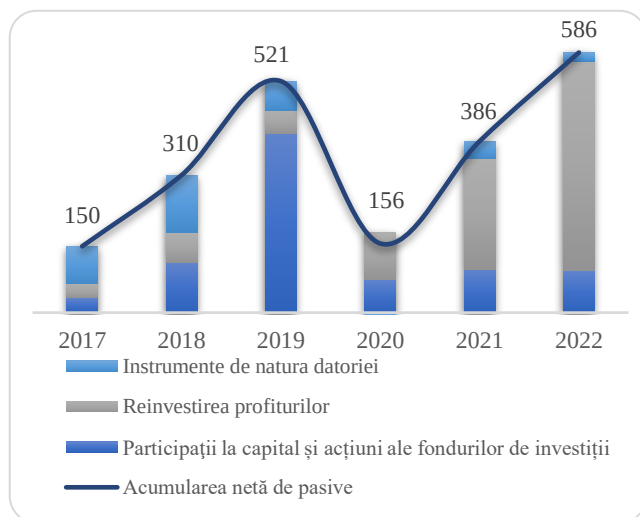
72. Republica Moldova face parte din grupul de țări cu risc înalt pentru investitori (Raportul AM Best pentru anul 2022). Riscul economic este considerat ca fiind foarte înalt. Printre cele mai importante cauze sunt: dependența foarte mare de agricultură și de riscurile pe care le comportă, nivelul încă înalt al inflației și nivelul scăzut al PIB-ului pe locuitor. Riscul politic este de asemenea înalt, constrângerea principală fiind nivelul înalt de corupție. De asemenea, și riscul din sistemul financiar este accentuat, punctele cele mai slabe fiind sistemul de asigurări nereformat și piața de capital subdezvoltată.

73. Un mediu de afaceri instabil și impredictibil reduce atractivitatea țării ca destinație pentru investiții, locale și străine. Din păcate, un cadru juridic adecvat nu asigură neapărat un mediu de afaceri atractiv. Aplicarea defectuoasă a legilor și a altor reglementări de către reprezentanții organelor de stat, interpretarea subiectivă a reglementărilor ambigue de către aceștia și lipsa instituțiilor care ar proteja investitorii de abuzurile din exterior (stat, concurenți etc.) anulează efectul eforturilor depuse pentru a îmbunătăți cadrul de reglementare.

74. În anul 2022 **intrările de capital sub formă de ISD** au crescut semnificativ, depășind de 1,5 ori nivelul înregistrat în anul 2021 și cu 12,4% - nivelul din anul 2019 (perioada pre-criză). Totuși, această creștere s-a datorat, în mare măsură, profitului reinvestit (+1,9 ori) de către investitorii actuali (Figura nr. 31). Soldul investițiilor străine directe la sfârșitul anului 2022 s-a apropiat de 5 mild. USD.

Figura 31. Intrările ISD pe instrumente, mil. dolari

Figura 32. Top 10 țări investitoare în Republica Moldova la 31.12.2022, mil. dolari SUA

Sursă: Banca Națională a Moldovei

75. În distribuția geografică a capitalului acumulat, investitorilor din țările UE le revin ponderea majoră – 85,7%, din alte țări – 14,1%, din CSI - 0,3%. Cele mai semnificative au fost investițiile din Cipru - 24%, care s-au majorat de circa 4 ori față de 2017, fiind urmate de Olanda -13,3% (+23,6%), România – 12,4%, etc. (Figura nr. 32). Principalele activități economice care au beneficiat de ISD sunt activitățile financiare și de asigurări (33,6% din stocul total al investițiilor directe sub formă de capital propriu), comerțul (24,8%) și industria prelucrătoare (19,4%).

Subsecțiunea 6. Infrastructura de afaceri

76. Volumul de mărfuri transportate a crescut continuu în perioada 2009-2018, după care a rămas aproape constant, variind în jurul nivelului de 50 mln tone de mărfuri transportate anual. Mijlocul preferat de transport al mărfurilor rămâne a fi cel rutier, cu 90-93% din total.

77. Transportul pe cale ferată a avut o evoluție similară. E mai atractiv ca preț per km. Durata mare de transportare feroviară duce la blocarea resurselor financiare pe o perioadă mult mai îndelungată și de regulă îl face nerentabil economic. Modernizarea rețelei feroviare, precum și fluidizarea proceselor în stații ar crește considerabil atractivitatea transportului feroviar și ar reduce costurile agenților economici.

78. Calitatea joasă a infrastructurii de transport reduce competitivitatea produselor locale. Companiile suportă cheltuieli excesive legate de întreținerea mijloacelor de transport din cauza drumurilor de calitate proastă. Lipsa drumurilor rapide duce la necesitatea angajării mai multor șoferi și procurării mai multor mijloace de transport.

79. Pentru dezvoltarea comerțului exterior e necesar de fluidizat coridoarele comerciale în țară, precum și în punctele de trecere în țările vecine. Momentan, staționarea în vamă durează mai mult decât transportul din majoritatea capitalelor europene până la punctul vamal. E important de identificat soluții pentru fluidizarea traficului în ambele puncte vamale, cel al Republicii Moldova și cel al țării vecine. Numeroase spații de producție și activități auxiliare, construite în perioada socialistă, au devenit disponibile în anii 90 ai secolului trecut, ca urmare a sistării activității de bază. Numărul celor ce sunt disponibile pentru a fi închiriate e în continuă scădere, dar nu e epuizat.

80. Mulți dintre proprietarii terenurilor privatizate anterior, pe măsură ce apar surse financiare disponibile, construiesc spații de producție, oficii, spații comerciale, pe care, în lipsa unei idei de afaceri, le oferă în chirie. În condițiile unei oferte ce depășea cererea la servicii de arendă, prețurile practic au stagnat timp de un deceniu, ca apoi, în urma revigorării economiei în anul 2021 să cunoască o creștere considerabilă. Chiar și în condițiile prețurilor noi, în majoritatea cazurilor e mai rentabil să închiriezi spațiile de producție decât să apelezi la surse creditare pentru a le construi.

81. Asigurarea cu utilități a companiilor a devenit o provocare pentru Guvern în anul 2022. Creșterea prețurilor la gazul natural și la energie electrică și termică a afectat competitivitatea companiilor locale. Compensațiile prevăzute de Guvern au fost direcționate spre companiile care aveau contract direct cu întreprinderile furnizoare de utilități: companii mari și medii, precum și întreprinderi ce oferă spații în arendă. Întreprinderile mici și micro utilizează preponderent spații arendate și au fost cel mai mult expuse șocului provocat de creșterea tarifelor, compensația oferită de Guvern contribuind la creșterea profitului arendatorilor.

Subsecțiunea 7. Impactul asupra mediului ambiant

82. În condițiile unei industrializări slabe, impactul economiei asupra mediului ambiant e relativ redus. În perioada 2016-2020 anual au fost emise în atmosferă de către agenții economici câte aproximativ 15 mii tone de substanțe poluante, din care 15% erau solide și 85% - gazoase. În anul 2021 a crescut alarmant nivelul de emisii gazoase, volumul total ajungând la 17.5 mii tone.

83. Emisiile de gaze de seră per capita erau în anul 2022 la nivelul a 46% din media mondială calculată ca tone echivalent CO₂ sau 38% din media UE. Ponderea în Produsul Intern Brut, determinat după paritatea puterii de cumpărare, este doar cu 6% mai mică decât media mondială și de două ori mai mare decât media UE.

84. Potrivit Raportului din 2017 al Agenției Internaționale pentru Energie Regenerabilă, energia eoliană în Republica Moldova ar putea furniza până la 21 Gigawatt capacitate energetică, de opt ori mai mare decât puterea instalată la Centrala termoelectrică de la Cuciurgan. Conform situației din iulie 2023, puterea instalată

pentru producerea energiei din surse regenerabile era de 260MW, din care mai mult de jumătate revenea centralelor electrice eoliene, iar o treime - celor fotovoltaice. Mecanismul ”Contorizare netă” a cunoscut o răspândire impresionantă. În urma implementării, puterea instalată s-a dublat în 2021, ca apoi să crească de 3.3 ori în 2022. Doar în opt luni ale anului 2023 aceasta a crescut de 2.3 ori. Circa 63% din puterea instalată, cu achitarea energiei electrice după principiul ”Contorizării nete”, reveneau persoanelor juridice.

85. Conform datelor BNS, în anul 2020, din totalul de 415 mii tone de deșeuri generate de către întreprinderi, circa 78% erau din agricultură și prepararea alimentelor. Circa 12% erau de natură menajeră și asimilabile din comerț, industrie și instituții. Alte 6% proveneau de la instalațiile de tratare a reziduurilor și de la epurarea apei.

86. Abordarea tradițională în dezvoltarea economică, fără aplicarea principiilor economiei circulare, pe termen lung va penaliza economia țării. Tranziția la economia verde și circulară antrenează costuri suplimentare, pe care întreprinderile sunt reticente în a le suporta. Doar un suport continuu din partea statului, financiar și informațional, ar permite realizarea acestei investiții pe termen lung.

Secțiunea 4

Forța de muncă

87. Forța de muncă e cel mai important factor de producție. Asigurarea întreprinderilor cu personal suficient și instruit e o provocare pentru Republica Moldova. Media anuală a populației active a fost de 890 mii persoane în 2022, din care 460 mii - bărbați și 430 mii - femei. Rata de ocupare a populației apte de muncă (15 ani și peste) a crescut lent de la 40,1% în 2019 la 40,5% în 2022. E important de menționat că în conformitate cu noua metodologie, populația ocupată în agricultură ce-și cultivă propriul teren, fără a se înregistra la ASP, este exclusă din numărul populației active.

Subsecțiunea 1. Populația ocupată

88. În anul 2022 populația ocupată în Republica Moldova constituia 862 mii persoane, din care 51.5% erau bărbați și 48.5% - femei. Numărul populației ocupate a scăzut în anul 2020 cu 4.4%. În anii următori numărul a crescut fără a atinge, însă, nivelul anului 2019.

89. Indicatorii privind populația ocupată includ de asemenea sectorul informal. Conform estimărilor BNS circa 21.7% din populația ocupată are un loc de muncă informal. Aproximativ două din zece persoane au loc de muncă informal în întreprinderi ale sectorului formal, iar opt din zece persoane - în întreprinderi ale sectorului informal. Marea majoritate a angajaților cu loc de muncă informal se află

în mediul rural. Doar 19% dintre ei sunt în mediul urban. Ponderea angajaților ”informali” este mai mare printre bărbați (27%) decât printre femei (16%).

90. Rata șomajului în anul 2022 a fost de 3.1%, fiind în descreștere față de anul de pandemie 2020. Printre bărbați rata șomajului a fost de 3.5%, cu 0.8p.p mai mare decât în cazul femeilor. În mediul urban rata este ușor mai înaltă decât în cel rural. Valoarea indicatorului de șomaj nu include persoanele ce nu sunt în căutarea unui loc de muncă. Cea mai înaltă rată a șomajului, de 10.8%, a fost înregistrată în rândul tinerilor de vârstă 15-24 ani. Printre persoanele cu dizabilități rata șomajului e de 4.6%.

91. Aproape 80% din populația ocupată o reprezentau salariații, iar 16% erau lucrători pe cont propriu. Mai mult de jumătate din populația ocupată avea vârste între 35-54 ani. Aproape două treimi din cei ocupați avea studii de specialitate: 28% aveau studii superioare, 14% - studii medii de specialitate și 23% - secundar profesional. Circa 18% aveau studii gimnaziale. Ponderile au rămas practic constante în ultimii patru ani. Se observă doar o ușoară scădere a ponderii celor cu studii liceale și creștere a persoanelor cu studii gimnaziale. Se observă tendința tinerilor de a renunța la a-și continua studiile în liceu atunci când nu intenționează să le urmeze la nivele mai superioare.

92. Din numărul total de salariați la 31 decembrie 2022, aproape 77% erau încadrați în sectorul real, iar 23% - în cel bugetar. Întreprinderile din industrie, chiar dacă relativ puține ca număr, angajează 17% din numărul salariaților. Alte 18% sunt angajate în comerț, 6% - în transport și 4% - în construcții.

93. În învățământ erau angajați 14% din toți salariații, iar în administrare publică și apărare - 7%, ambele activități fiind dominate de salariații bugetari, respectiv, cu câte 50 și 31% din numărul bugetarilor. În sănătate și asistență socială activau 10% din numărul total de salariați, trei sferturi fiind din sectorul privat.

Subsecțiunea 2. Emigrația

94. Adâncirea crizei economice din anii 90 ai secolului trecut au forțat mai multe sute de mii de locuitori ai Republicii Moldova să părăsească țara, de regulă temporar, în căutarea unor locuri de muncă multe mai bine plătite. Integrarea acestora în țările de destinație au avut două efecte majore: a) emigrarea întregii familii și stabilirea pentru totdeauna în țara respectivă și b) emigrarea cunoscuților, rudelor în țările respective în căutarea unor condiții mai bune de trai, criteriul financiar trecând pe locul doi.

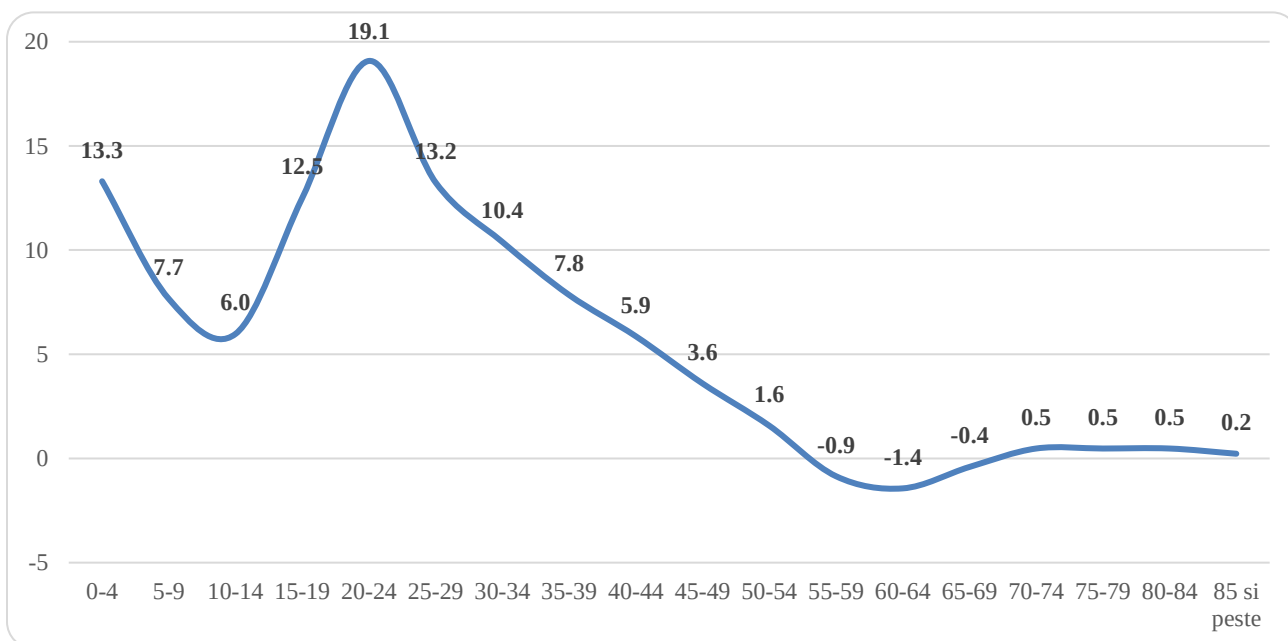
95. Nu există o statistică a emigranților dat fiind numărul infim de persoane care apelează la emigrarea autorizată. Conform statisticii oficiale, în categoria migranților nu sunt incluși expatriații permanenți, ”emigrant” fiind definită ”persoana care a ieșit din țară, a locuit în străinătate în următoarele 12 luni, trăind în Republica Moldova în precedentele 12 luni”.

96. În ultimii nouă ani migrația netă a variat între -7.2 mii persoane (anul 2020) și -50.7 mii (anul 2017), cu o medie anuală de -35 mii persoane. Valoarea indicatorului ar putea fi distorsionată de faptul că o parte din populație, care deține cetățenie multiplă, prezintă la ieșirea din țară actele altor state.

97. În baza datelor privind migrația netă, este estimat numărul populației cu reședință obișnuită, care la 1 ianuarie 2023 era de 2.5 mln persoane, exclusiv teritoriul ce nu se află sub controlul autorităților RM. Numărul de migranți (temporari), conform estimărilor BNS, a rămas constant în perioada 2004-2018, variind între 300-350 mii persoane. Ulterior nu au fost făcute estimări.

98. Aproape 90% din numărul net de emigranți în perioada 2017-2021 aveau vârsta cuprinsă între 0-34 ani. Calculat doar în baza grupelor cu sold negativ al migrației nete ponderea e de 85.5%. Începând cu segmentul de vârstă 50-54 ani mai multe persoane revin în țară decât pleacă.

Figura 33. Emigrația netă pe categorii de vârstă în anul 2021, % din total emigrație netă

Sursa: Biroul Național de Statistică

99. Analizând emigrația netă pe categorii de vârstă, două tendințe pot fi estimate: a) pleacă preponderent familii cu copii de vârstă preșcolară, b) revin persoanele cu vârsta de 50-65 ani, care au plecat anterior la muncă peste hotare, fără a avea intenția de a se stabili în străinătate. Nu există o diferență vizibilă între sexe privind nivelul de emigrație netă.

Subsecțiunea 3. Tinerii NEET

100. Tinerii NEET (*not in employment, education, or training*) sunt persoanele tinere care nu fac parte din ocupați, nu studiază în cadrul sistemului formal de educație și nu participă la nici un fel de cursuri sau alte instruirii în afara sistemului formal de educație. Grupul NEET în cadrul vârstei de 15-24 ani reprezenta în anul 2022 circa 17.2%, cu 2.3p.p mai puțin decât valoarea din anul 2019.

101. Există o diferență pronunțată de gen, ponderea NEET în cazul femeilor fiind de 20.8%. Comparativ cu anul 2019 diferența s-a accentuat. Diferența între mediul urban și cel rural este minoră.

102. O situație îngrijorătoare e în rândul celor cu studii secundare profesionale: 40% dintre aceștia fac parte din grupul NEET. O situație mai bună, dar la fel alarmantă e înregistrată pentru tinerii cu studii superioare: 27% fac parte din grupul NEET și ponderea e în creștere față de anul 2019. În cazul tinerilor cu studii liceale ponderea e la un nivel mult mai acceptabil, de 8.5%, în scădere față de anii precedenți.

103. În Republica Moldova ponderea tinerilor NEET are aproximativ aceeași valoare ca în Bosnia și Herțegovina, însă e considerabil peste media UE (circa 10%). Comparativ cu Albania, Macedonia de Nord, nivelul indicatorului este mult mai redus.

Subsecțiunea 4. Salariile

104. În perioada 2017-2022 salariul net în economie a crescut de la 4564 la 8900 lei, cu un ritm anual de circa 14% în termeni nominali. Totodată, în termeni reali acesta s-a majorat cu circa 5% anual.

105. În sectorul bugetar salariul era în anul 2022 cu 19% mai mic decât cel în sectorul real. Diferența de salarii s-a adâncit comparativ cu anul 2017, când aceasta era de doar 13%. Salariul mediu net al unei femei era cu 17% mai mic decât cel al unui bărbat, diferența crescând comparativ cu anul 2017.

106. Unul dintre motive e repartizarea neomogenă a bărbaților și femeilor pe sectoare ale economiei. Spre exemplu, ponderea femeilor antrenate în Administrație publică și Învățământ, majoritar finanțate din bugetul de stat e incomparabil mai mare decât cea a bărbaților. Ponderea femeilor în Tehnologii informaționale e mult mai redusă decât cea a bărbaților.

107. Alt motiv e repartizarea neomogenă a bărbaților și femeilor în cadrul aceleiași întreprinderi. De exemplu, specialiștii în vânzări active, care-s mai bine plătiți, sunt preponderent bărbați. În sectorul tehnologiei informației ponderea femeilor crește continuu, însă în funcțiile de specialist senior momentan ponderea bărbaților e mult mai mare. Astfel, în Comunicații și Informații salariul mediu al unei femei e cu 40% mai mic decât al unui bărbat. O diferență aproape la fel de mare e înregistrată și în Activitățile financiare și de asigurări. În sănătate și asistență socială bărbații sunt la fel angajați în posturi mai bine plătite.

108. În activitatea de producție și furnizare a energiei diferența de salarii între bărbați și femei e neglijabilă - sub 1%. Doar în două domenii - Activități de servicii

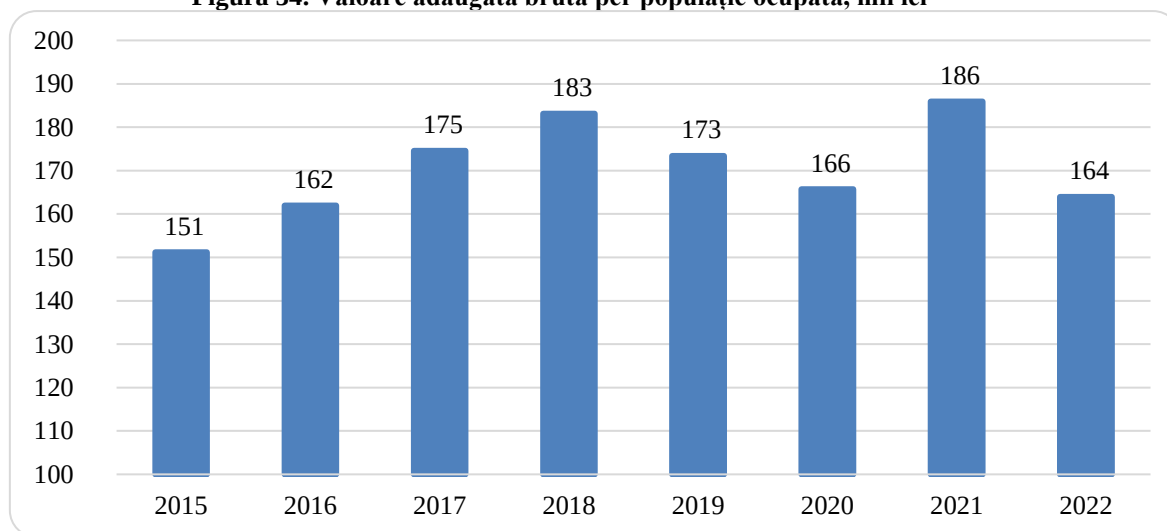
administrative (Clasa CAEM "N") și Alte activități de servicii (Clasa CAEM "S") - salariul mediu al femeilor e mai mare decât cel al bărbaților. În agricultură diferența e de 8%.

109. Ponderea salariului mediu net din cel brut a crescut în perioada 2017-2022 de la 81.7% la 85.2%.

Subsecțiunea 5. Productivitatea muncii

110. Productivitatea calculată ca valoarea adăugată brută, exprimată în prețuri comparabile (anul 2015=100%), raportată la numărul populației ocupate a avut un trend ascendent până în anul 2018. În perioada 2019-2020 a fost înregistrată o stagnare, după care a urmat o creștere în anul 2021 (Figura nr. 34). Două motive au influențat creșterea respectivă: mărirea adaosului comercial aplicat la produse și sezonul 2021, favorabil pentru agricultori. Creșterea numărului populației ocupate, precum și diminuarea PIB-ului în anul 2022, au dus la scăderea cu 7% a productivității.

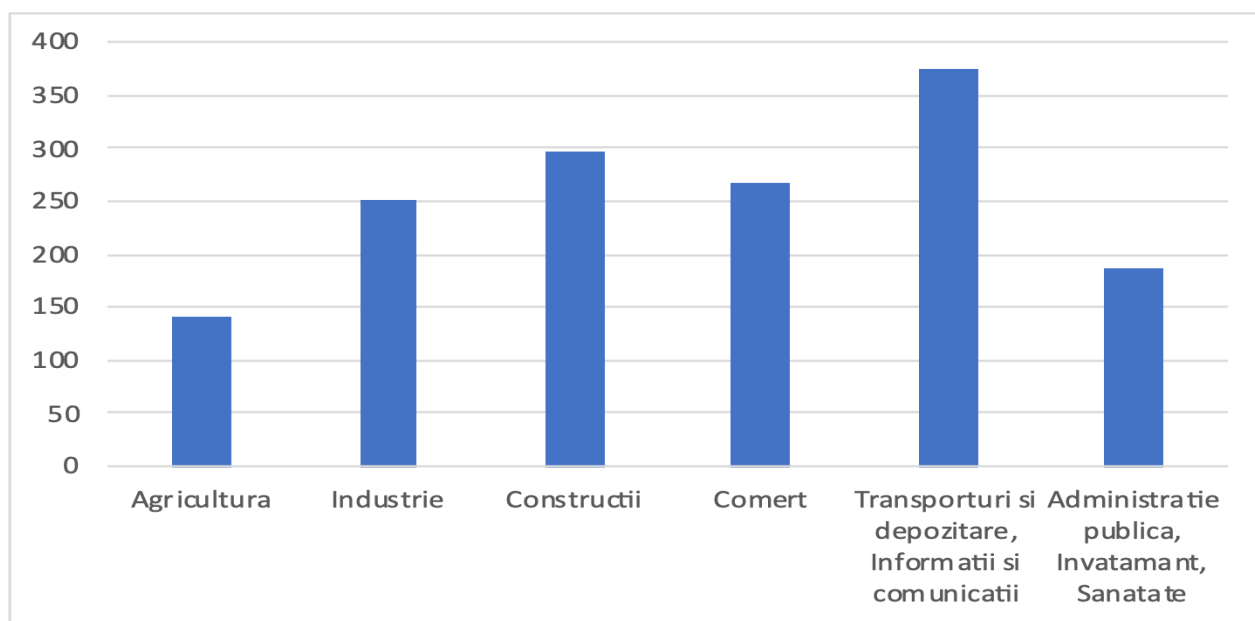
Figura 34. Valoare adăugată brută per populație ocupată, mii lei

Sursa: Biroul Național de Statistică

111. Cea mai mare valoare adăugată ce revine unui angajat a fost înregistrată în anul 2021 în Transporturi și depozitare, Informații și comunicații: 375 mii lei. Acest fapt se datorează în primul rând activității de elaborare de programe informatice. Productivitatea în agricultură e la cel mai scăzut nivel comparativ cu alte sectoare: 141 mii lei. Celelalte sectoare ale economiei au avut aproximativ aceeași VAB per angajat, încadrată în intervalul 250-300 mii lei (Figura nr. 35).

Figura 35. Productivitatea per angajat, pe sectoare, mii lei

Sursa: Biroul Național de Statistică

112. În industria prelucrătoare, productivitatea în întreprinderile mari a fost în 2022 cu 66% mai mare decât în cele medii, cu 41% mai mare decât în mici și cu 80% - decât în întreprinderile micro. Faptul că productivitatea în întreprinderile mici e mai mare decât în întreprinderile medii sugerează o productivitate slab corelată cu dimensiunea întreprinderilor. Aparent, diferențele apar nu doar din efectul de scară, ci și din lipsa în cadrul IMM-urilor a unor tehnologii și metode de lucru ce ar asigura un nivel înalt de productivitate. Întreprinderile mari au beneficiat nu doar din faptul că au un volum mare de produse ce le asigură un cost mai mic, ci și de implementarea unor tehnologii mai productive. De regulă tehnologizarea asigură nu doar o productivitate mai înaltă a muncii, ci și un nivel constant al calității.

113. Calculată ca PIB raportat la număr de ore lucrate, productivitatea în Republica Moldova în anul 2021 a atins nivelul de 13.38 dolari. În Albania un angajat în 2021 crea pe oră 15.57 dolari, cu 16% mai mult decât în Republica Moldova. Indicatorii de productivitate în Macedonia de Nord și în Bosnia și Herțegovina, calculați prin metoda descrisă, au fost, respectiv, egali cu 20.64 și 25.30 dolari, mult peste valoarea indicatorului în Republica Moldova. Valoarea PIB-ului a fost ajustată conform parității puterii de cumpărare cu referință la anul 2017. Productivitatea redusă face ca forța de muncă să fie mai scumpă decât în țările respective și reduce capacitatea întreprinderilor de a opera majorări de salarii reale.

114. Productivitatea calculată ca valoarea adăugată brută raportată la suma cheltuielilor salariale s-a diminuat în perioada 2014-2021 cu aproape 17%. Ponderea cheltuielilor salariale în VAB a crescut de la 33.7% la 40.5%. Cel mai înalt nivel a

fost atins în 2020: aproape 41.3%. Creșterea respectivă a dus la diminuarea rentabilității întreprinderilor, de la 6.5% în 2017 la 3.9% în 2020. În urma creșterii prețurilor în anii 2021-2022, valoarea adăugată generată de un leu cheltuieli salariale a crescut ușor, contribuind la creșterea rentabilității.

115. Principalele provocări:

- 1) riscurile de securitate, economice și politice sunt percepute ca ridicate;
- 2) alinierea la directivele UE necesită timp și resurse;
- 3) accesul pe piața UE, în special a serviciilor și mărfurilor cu o valoare adăugată mai mare ar trebui să fie mobilizat mai activ, inclusiv integrarea transfrontalieră este slab dezvoltată;
- 4) necesitatea identificării noilor piețe și diversificarea ofertei;
- 5) unele sectoare economice sunt subvenționate semnificativ astfel fiind vulnerabile;
- 6) atractivitatea redusă pentru investitori străini și locali, determinată de o imagine a unui mediu de afaceri instabil și impredictibil reduce apetitul investițional;
- 7) sunt necesare parteneriatele internaționale și investițiile în tehnoparcuri majore și zone economice libere;
- 8) politicile pentru asigurarea calității și adoptarea standardelor internaționale sunt esențiale;
- 9) nivelul scăzut al productivității în diverse sectoare ale economiei impactează negativ rentabilitatea întreprinderilor, competitivitatea și dezvoltarea economică a țării;
- 10) sectorul companiilor locale are o reziliență financiară scăzută, precum și o capacitate limitată de a inova și digitaliza;
- 11) programele pentru atragerea diasporei și dezvoltarea talentului, inclusiv inițiativele de e-rezidență (nomazi digitali) necesită cadrul legal și finanțare;
- 12) programele de promovare a antreprenoriatului ar trebui să fie incluzive;
- 13) creșterea și alinierea cu standardele internaționale pentru o tranziție verde sunt importante;
- 14) economia circulară este la o etapă incipientă de dezvoltare;
- 15) infrastructura de suport și piața serviciilor de consultanță în afaceri și educație antreprenoriale sunt la o etapă incipientă de dezvoltare;
- 16) măsurile pentru reducerea economiei informale și întărirea cadrului legal pentru protecția proprietății sunt necesare;
- 17) digitalizarea serviciilor guvernamentale precum și securitatea cibernetică/protecția datelor necesită investiții;
- 18) intensitatea energetică și a emisiunilor de dioxid de carbon sunt mai mari decât media în UE;
- 19) amestecul final de consum de combustibil este dominat de combustibil fosil;

- 20) sunt necesare programe pentru susținerea investițiilor sectorului privat în energie regenerabilă și mixuri energetice diversificate;
- 21) piața de capital este subdezvoltată, penetrarea creditelor este scăzută și oportunitățile de finanțare pentru IMM-uri sunt limitate;
- 22) emigrarea, necorelarea competențelor și ocuparea informală ridicată a forței de muncă;
- 23) proporția semnificativă a tinerilor și femeilor neet (not in employment, education, or training);
- 24) participarea scăzută a forței de munca printre tineri, femei și rezidenți din zonele rurale;
- 25) stereotipurile și prejudecățile de gen limitează abilitarea economică a femeilor;
- 26) diferențele semnificative de salarizare între diferite sectoare ale economiei și între bărbați și femei pe piața muncii;
- 27) cadrul robust de generare a datelor statistice, precum și monitorizare și evaluare a politicilor economice pentru a măsura eficacitatea acestora și a face ajustările necesare necesită investiții;

116. La elaborarea Strategiei au fost luate în considerare exemple de bune practici internaționale în materie de strategii și programe naționale de dezvoltare economică, dar și lecții-cheie, relevante pentru Republica Moldova în contextul soluționării problemelor și provocărilor economice, inclusiv în contextul parcursului său de integrare europeană (Tabelul nr. 1).

Tabelul nr. 1. Exemple de bune practici internaționale în materie de strategii și programe naționale de dezvoltare economică.

Țară	Exemplu de Strategie/Program	Caracteristici Cheie	Lecții Cheie pentru Republica Moldova
Estonia	"Estonia 2020" ⁴	- Focus pe digitalizare și tehnologie	- Implementarea extensivă a tehnologiei digitale în guvern și economie poate contribui la creștere economică. Este important să se dezvolte infrastructura digitală.
		- Promovarea antreprenoriatului și inovării	- Sprijinirea antreprenoriatului și inovării poate ajuta la

⁴ <https://www.centreforpublicimpact.org/case-study/estonia-2020>

			diversificarea economiei și la crearea de locuri de muncă.
		- Accent pe educație și dezvoltarea competențelor	- Investițiile în educație și dezvoltarea competențelor sunt esențiale pentru a pregăti forța de muncă pentru economia viitorului.
		- Atragerea investițiilor străine și promovarea exportului	- Deschiderea piețelor internaționale și atragerea investițiilor străine pot stimula creșterea economică.
Suedia	"Strategy for Sustainable Growth and Jobs" ⁵	- Concentrare pe sustenabilitate economică și mediu	- Promovarea dezvoltării sustenabile este crucială pentru protejarea mediului înconjurător și a calității vieții.
		- Promovarea inovării și a economiei verzi	- Investițiile în inovație și tehnologii verzi pot aduce beneficii economice și ecologice.
		- Investiții masive în cercetare și dezvoltare	- Cercetarea și dezvoltarea pot stimula inovarea și competitivitatea.
Olanda	"Smart Industry Program" ⁶	- Susținerea transformării digitale a industriei	- Transformarea digitală a industriei poate crea oportunități semnificative de creștere economică.
		- Promovarea cooperării între companii și cercetare	- Colaborarea între sectorul privat și instituțiile de cercetare poate duce la inovare.

⁵ <https://web-archive.oecd.org/2017-12-08/468495-SWEDEN-country-note.pdf>

⁶ https://ec.europa.eu/futurium/en/system/files/ged/nl_country_analysis.pdf

		- Dezvoltarea competențelor digitale ale forței de muncă	- Dezvoltarea competențelor digitale ale forței de muncă este esențială pentru a profita de transformarea digitală.
Germania	"High-Tech Strategy 2025" ⁷	- Accent pe tehnologii avansate și inovare	- Investițiile în tehnologii avansate pot spori competitivitatea.
		- Susținerea dezvoltării regionale și a clusterelor	- Dezvoltarea regională poate reduce decalajele economice între regiuni.
		- Promovarea investițiilor în cercetare și dezvoltare	- Investițiile în cercetare și dezvoltare pot stimula inovarea.
Slovenia	"Development Strategy 2030" ⁸	- Obiectivele includ creșterea competitivității, reducerea decalajului între regiuni și creșterea inovării	- Concentrarea pe reducerea decalajelor regionale și creșterea competitivității poate contribui la dezvoltarea echilibrată a țării.
		- Accent pe sustenabilitatea economică și mediul de afaceri	- Sustenabilitatea economică și mediul de afaceri prietenos pot atrage investiții și spori competitivitatea.
Cehia	"Industry 4.0 National Digital Coalition" ⁹	- Orientare către transformarea digitală a industriei	- Transformarea digitală poate aduce avantaje semnificative în industrie.
		- Promovarea digitalizării în toate sectoarele economice	- Digitalizarea poate îmbunătăți eficiența în toate sectoarele economice.

⁷ https://steinbeis--beratungszentrum-com.translate.google/hightech-strategie/?gad_source=1&gclid=Cj0KCQiA4NWrBhD-ARIsAFCKwWtJCVornPmYqcE_z7U1_ABLab5LV1fwtLTRoLp-P_oYlOrx96U1q04aAieyEALw_wcB&_x_tr_sl=de&_x_tr_tl=en&_x_tr_hl=en-US&_x_tr_pto=wapp

⁸ <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MKRR/Strategija-razvoja-Slovenije-2030/Slovenian-Development-Strategy-2030.pdf>

⁹ http://www.czech-research.com/wp-content/uploads/2018/01/Industry-4.0_WEB.pdf

		- Dezvoltarea forței de muncă digitale	- Dezvoltarea competențelor digitale ale forței de muncă este esențială pentru succesul digitalizării.
Irlanda	"Innovation 2020" ¹⁰	- Focus pe inovare și cercetare	- Investițiile în inovare și cercetare pot stimula dezvoltarea economică.
		- Dezvoltarea capacităților în domeniul tehnologiei informației și comunicațiilor	- Dezvoltarea tehnologiei informației poate crea oportunități de creștere și diversificare.

¹⁰ <https://enterprise.gov.ie/en/publications/publication-files/innovation-2020.pdf>

Capitolul II

VIZIUNEA ȘI OBIECTIVELE STRATEGIEI

117. Viziunea Strategiei naționale de dezvoltare economică 2030.

În 2030 Republica Moldova este un stat cu o economie rezilientă, digitalizată, bazată pe sectorul de servicii și dezvoltarea continuă a industrializării, cu un mediu economic stabil, competitiv, susținut de investiții, cu un grad sporit de inovare și dezvoltare a capitalului uman.

Această viziune se va concretiza prin atingerea următoarelor obiective generale majore și direcțiile prioritare de intervenție:

118. Obiectivul General 1. Dezvoltarea unei economii global competitive, incluzive, sustenabile și reziliente.

Direcții prioritare de intervenții:

Direcția	Acțiuni	Indicatori specifici propuși adițional la indicatorii de monitorizare și evaluare (Capitolul V)
Digitalizarea sectorului privat și a instituțiilor statului	1. Implementarea unui sistem integrat și securizat de e-guvernare, cu accent pe interconectivitate și interoperabilitate	- Ponderele serviciilor publice disponibile online din totalul serviciilor publice; - Rata de utilizare a serviciilor e-guvernare de către cetățeni și companii din totalul serviciilor publice prestate; - Scoring-ul național în DESI (Digital Economy and Society Index).
	2. Dezvoltarea și implementarea tehnologiilor de comerț electronic și plăți digitale, inclusiv prin creșterea securității cibernetice	- Ponderele tranzacțiilor de comerț electronic anuale (valoric/numeric); - Ponderele întreprinderilor care oferă opțiuni de plată digitală.
	3. Implementarea programelor de digitalizare a IMM-urilor prin acces la finanțare, tehnologie și competențe digitale;	- Numărul de IMM-uri care utilizează soluții digitale (ex: cloud computing, Big Data, AI); - Numărul IMM-urilor participante la programe de digitalizare; - Scoring-ul național în DESI.
	4. Încurajarea dezvoltării infrastructurii digitale, în special centre de date și cloud computing.	- Numărul de centre de date și capacitatea totală de stocare. - Rata de creștere a investițiilor anuale în infrastructura digitală, în special centre de date și cloud computing.
Calitatea instrumentelor digitale și gradul de digitalizare a	1. Lansarea Agenției de securitate cibernetică	- Poziția națională și scorul în Global Cyber Security Index (GCSI) - Numărul de atacuri cibernetice raportate și gestionate.

economiei atrag și mențin interesul investitorilor străini		• Capacitatea de răspuns a CERT național: Numărul și timpul de răspuns la incidentele cibernetice.
	2. Actualizarea și armonizarea legislației cu standardele internaționale pentru a promova adopția de soluții digitale sigure și accesibile.	• Numărul de legi și reglementări actualizate sau adoptate. • Rata de conformitate a companiilor cu noile reglementări.
	3. Asigurarea conformității cu standardele de protecție a datelor personale (conforme cu GDPR) și promovarea acestora în cadrul companiilor	• Rata de conformitate GDPR (entități publice și private). • Numărul de incidente de încălcare a datelor raportate. • Numărul de audituri de securitate efectuate.
Sector financiar atractiv	1. Elaborarea/dezvoltarea cadrului legal pentru instrumente financiare diversificate (piața de capital, crowdfunding, business angels etc.)	• Numărul și tipul de instrumente financiare disponibile. • Rata de implementare a instrumentelor financiare noi de către companii.
	2. Elaborarea unui plan de acțiuni pentru înființarea unei infrastructuri de piață relevante	• Volumul și cifra de afaceri la bursă.
	3. Crearea și promovarea liniilor de credit și a instrumentelor financiare pentru IMM-uri pentru a stimula inovarea și a extinde piețele.	• Numărul de IMM-uri care au accesat linii de credit și instrumente nefinanciare; • Volumul total de finanțare accesată de IMM-uri.
Ecosistem antreprenorial în dezvoltare și inovator care implică bărbați și femei de toate vârstele, populația rurală și urbană	1. Elaborarea de programe de sprijinire a incubatoarelor, acceleratoarelor, spațiilor de co-working pentru startup-uri de servicii etc. și cooperarea interindustriilor (IT, educație, sănătate etc.) și cercetare și dezvoltare	• Numărul de incubatoare și acceleratoare active și ponderea de succes ale startup-urilor incubate. • Numărul de colaborări interindustriale și proiecte de cercetare și dezvoltare lansate. • Diversitatea sectorială a startup-urilor sprijinite (IT, educație, sănătate etc.)
	2. Promovarea egalității de gen în antreprenariat prin programe dedicate de abilitare economică a femeilor	• Ponderea femeilor antreprenoare. • Rata de creștere a numărului femeilor antreprenoare
	3. Elaborarea unui program care vizează dezvoltarea sectoarelor de consultanță în afaceri și formare profesională	• Numărul de companii și profesioniști care beneficiază de programe de dezvoltare a sectoarelor de consultanță. • Impactul programelor asupra performanței afacerilor de servicii de consultanță (ex: creșterea veniturilor, expansiunea pe noi piețe, rata de creștere a exportului de servicii de consultanță, etc).
	4. Implementarea programelor de stimulare a cercetării și dezvoltării prin colaborarea între universități, instituții de cercetare și sectorul privat pentru tehnologii emergente	• Numărul de parteneriate și proiecte comune între universități și sectorul privat. • Valoarea proiectelor comune între universități și sectorul privat • Numărul de brevete și inovații generate din colaborările de cercetare și dezvoltare care au fost comercializate și/sau implementate în afaceri.

		• Investiții în cercetare și dezvoltare raportate la PIB.
	5. Susținerea prin programe a modernizării industriilor tradiționale și promovarea practicilor de afaceri sustenabile, inclusiv adoptarea agriculturii inteligente etc.	• Numărul de întreprinderi care implementează tehnologii și practici sustenabile. • Rata de reducere a amprente de carbon și creșterea eficienței resurselor în sectoarele economice. • Numărul și valoarea creditelor oferite pentru adoptarea tehnologiilor de agricultură inteligentă.
	6. Implementarea programelor pentru IMM-uri pentru dezvoltarea ideilor de afaceri pentru îmbunătățirea nivelului de trai în zonele rurale.	• Numărul de afaceri noi și inovative înființate în zonele rurale. • Numărul, valoarea finanțărilor și servicii de suport accesate de întreprinderile din mediul rural. • Impactul întreprinderilor din mediul rural asupra îmbunătățirii nivelului de trai în comunitățile respective (ex: numărul locurilor de muncă noi create; rata de creștere reală a salariului mediu, etc)
Investiții străine directe cu impact	1. Stimularea stabilirii parteneriatelor de colaborare internaționale pentru atragerea investițiilor și expertiză străine în industria serviciilor	• Numărul de parteneriate și acorduri internaționale încheiate anual. • Volumul de investiții străine directe (ISD) atrase în urma acestor parteneriate.
	2. Implementarea programului de stimulente și sprijin pentru ISD, startup-uri și IMM-uri	• Numărul de startup-uri și IMM-uri care beneficiază de stimulente și sprijin. • Creșterea anuală a investițiilor directe străine și locale în startup-uri și IMM-uri. • Rata de supraviețuire a startup-urilor și IMM-urilor beneficiare.
	3. Dezvoltarea și promovarea investițiilor în tehnoparcuri /zone economice libere care servesc scopului de a fi centre de inovare, forță motrice pentru dezvoltarea economiei de servicii și o atracție pentru forța de muncă cu înaltă calificare.	• Numărul de tehnoparcuri, zone economice libere. • Investiția totală și numărul de companii active în aceste zone. • Impactul economic (ex: numărul locurilor de muncă noi create; rata de creștere reală a salariului mediu, ponderea angajaților cu grad înalt de calificare etc)
	4. Implementarea programului de promovare a exportului de bunuri și servicii	• Creșterea anuală a valorii și volumului exporturilor de bunuri și servicii. • Diversificarea piețelor de export (numărul de piețe noi). • Rata de creștere a companiilor din industria serviciilor și prelucrătoare care exportă.
	5. Încurajarea formării de clustere industriale și a parteneriatelor pentru a facilita inovația și accesul la piețele de export	• Numărul de clustere industriale și parteneriate stabilite sau consolidate. • Creșterea exporturilor realizate de companiile din clustere sau parteneriate.

		Numărul de inovații și colaborări generate în cadrul clusterelor și parteneriatelor.
Atractivitatea economiei pentru forța de muncă	1. Implementarea programelor de e-reședința/nomazi digitali pentru a atrage talente	- Numărul de e-rezidenți și nomazi digitali înregistrați anual. - Contribuția financiară (taxe, investiții) a nomazilor digitali și e-rezidenților la economia locală.
	2. Dezvoltarea și îmbunătățirea continuă a programelor de educație și formare profesională pentru a dezvolta o forță de muncă calificată	- Rata de angajare a absolvenților din aceste programe în economia locală. - Numărul de absolvenți anuali din programele de educație duală și formare profesională.
	3. Implementarea unui program/stimulente inclusiv fiscale pentru atragerea diasporei și recunoașterea rapidă a calificărilor profesionale.	- Numărul membrilor diasporei reveniți și volumul investițiilor realizate de aceștia în economia locală. - Rata de retenție a membrilor diasporei și contribuția lor economică (taxe, crearea de afaceri etc.).
	5. Dezvoltarea și implementarea programelor de atragere și integrare a expaților/refugiaților	- Numărul de expați/refugiați integrați în piața muncii locale. - Rata de retenție a acestora și contribuția lor economică (taxe, crearea de afaceri etc.).
	6. Dezvoltarea și asigurarea unei infrastructuri de transport pasageri atractiv pentru lucrării migranți	- Accesibilitatea transportului către și din Moldova. - Numărul de lucrători migranți care utilizează infrastructura de transport în scopul muncii. - Discrepanța dintre prețurile zborurilor oferite de aeroportul din Chișinău și aeroportul din Iași
	7. Reducerea poverii fiscale asupra investitorilor străini și locali	- Creșterea procentuală a investițiilor străine directe după implementarea reducerilor fiscale. - Numărul de noi investitori străini ca urmare a politicilor fiscale favorabile.
	8. Simplificarea mecanismelor de creare a serviciilor de îngrijire a copiilor și educație preșcolară	- Numărul de facilități de îngrijire a copiilor și preșcolare deschise. - Numărul de tipuri de facilități de îngrijire a copiilor și preșcolare deschise - Rata de utilizare a serviciilor de îngrijire a copiilor și preșcolare.
	9. Introducerea sistemului de bacalaureat internațional	- Numărul de școli care implementează Bacalaureatul Internațional. - Performanța elevilor la examenele BI comparativ cu standardele naționale și internaționale.

Formalizarea economiei ca instrument de promovare a activității economice transparente	1. Accelerarea digitalizării și dereglementării pentru a îmbunătăți eficiența și a reduce corupția	• Ponderea serviciilor publice digitalizate • Numărul de proceduri administrative simplificate sau eliminate. • Schimbările privind poziționarea Republicii Moldova în Indexul Percepției Corupției
	2. Adoptarea unui cadru legislativ stabil pentru a asigura continuitatea politicilor economice în condițiile schimbării guvernării	• Numărul de legi sau reglementări noi adoptate pentru stabilitate economică • Gradul de continuitate a politicilor economice (analiza comparativă a politicilor între diferite guvernări). • Feedback-ul investitorilor privind stabilitatea și predictibilitatea mediului economic.
	3. Consolidarea cadrului legal privind proprietatea privată și asigurarea securității investițiilor	• Numărul de cazuri de încălcare a drepturilor de proprietate soluționate • Rata de creștere a volumului investițiilor străine directe
Sustenabilitate economică prin prisma rezilienței și securității energetice precum și economiei circulare susținută de facilitarea educației și investițiilor în sectorul privat	1. Implementarea programelor de sprijinire a investițiilor în sectorul privat de producere a energiei regenerabile și diversificare a surselor energetice.	• Capacitatea instalată de energie regenerabilă (MW). • Procentul energiei regenerabile în mixul energetic total. • Numărul de proiecte de energie regenerabilă implementate anual. • Rata de creștere a valorii proiectelor de energie regenerabilă implementate anual.
	2. Implementarea programelor de sprijin pentru investiții în creșterea eficienței energetice, economiei circulare și a rezistenței la schimbările climatice în sectorul privat și Î.S.	• Rata de descreștere consumului total de energie convențională în sectorul privat. • Numărul de inițiative și proiecte de economie circulară implementate de companii. • Reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră (GES) prin proiecte de eficiență energetică.

Eficiența și sustenabilitatea	3. Implementarea programelor hibride (granturi și credite) orientate să consolideze capacitatea de aprovizionare, precum și conștientizare a importanței serviciilor de consultanță în afaceri în domeniul eficienței resurselor, practicilor ecologice, economiei circulare.	• Numărul de companii beneficiare de granturi și credite pentru eficiența resurselor și implementarea practicilor ecologice • Valoarea totală a granturilor și creditelor accesate pentru implementarea proiectelor de eficiență a resurselor și economie circulară • Numărul de proiecte implementate sau în curs de implementare care vizează eficiența resurselor și economia circulară • Numărul de companii care solicită și utilizează servicii de consultanță specializate în eficiența resurselor și economie circulară • Rata de creștere a valorii servicii de consultanță specializate în eficiența resurselor și economie circulară • Reducerea consumului de resurse (ex: apă, energie, materii prime) pe unitatea de produs sau serviciu. • Reducerea emisiilor de GES și a deșeurilor generate de companiile beneficiare de granturi și credite.
	4. Implementarea programelor care să consolideze capacitățile afacerilor de a desfășura activități cu amprentă redusă asupra mediului, inclusiv pe parcursul întregului ciclu de viață, pentru a îmbunătăți introducerea și accesul la inovații, „know-how”, tehnologii cu emisii reduse de carbon pentru a reduce Emisiile de GES, prevenirea și reducerea poluării, promovarea eficienței resurselor și circularitatea, precum și pentru a respecta cerințele și standardele de mediu naționale și UE;	• Numărul de companii care adoptă tehnologii și practici verzi. • Rata de creștere a investițiilor totale în tehnologii și practici sustenabile (inclusiv obligațiuni verzi). • Reducerea emisiilor de GES și poluare în urma adoptării practicilor sustenabile.
	5. Dezvoltarea unui mecanism de sprijin de stat prin programe sectoriale și/sau fonduri direcționate (climă și energie, mediu și altele), precum și prin instrumentele de finanțare verzi (obligațiuni verzi, etc.) și implementarea principiilor taxonomiei pentru asigurarea durabilității investițiilor pentru a aborda problemele de mediu și climat.	• Volumul de finanțare alocat prin programele statului pentru sustenabilitate și climă. • Numărul de proiecte finanțate care vizează îmbunătățirea performanței de mediu și climă. • Progresul în îndeplinirea angajamentelor naționale și internaționale privind reducerea emisiilor și sustenabilitatea.
	1. Implementarea programului de privatizare și lichidare a Î.S. cu excepția celor strategice	• Indicatori de performanță financiară: profitabilitate, venituri, eficiență costurilor.

Întreprinderilor de Stat (Î.S.)	2. Implementarea sistemelor eficiente de management și bună guvernare la Î.S. păstrate în portofoliul de stat .	• Procentul de Î.S. care implementează practici de dezvoltare durabilă (ex: reducerea emisiilor de GES, eficiență energetică, gestionarea deșeurilor).
	3. Asigurarea că Î.S. sunt integrate în politici de dezvoltare durabilă și economie verde	• Numărul și amploarea proiectelor de investiții verzi în cadrul Î.S. • Reducerea amprente ecologice și a emisiilor de GES de către Î.S.
Politici economice eficiente	1. Implementarea unui cadru robust de monitorizare și evaluare a progresului pentru a ajuta la măsurarea eficacității și efectuarea ajustărilor necesare	• Fundamentarea pe evidențe și analize a tuturor politicilor publice; • Periodicitatea și consistența evaluărilor de progres și rapoartelor de monitorizare. • Numărul de ajustări sau modificări politice efectuate în baza evaluărilor de progres.
	2. Consolidarea capacităților Biroului Național de Statistică pentru a îmbunătăți disponibilitatea datelor	• Rata de răspuns și acuratețea datelor colectate pentru indicatori economici cheie.

119. Rezultatele scontate:

- 1) Economia este 100% digitalizată până în 2030.
- 2) Încrederea crescută în instrumentele/economia digitală atrage investiții și reține afacerile locale și străine. Moldova are un sistem financiar atractiv (piața de capital și bursa de valori active) pentru a satisface nevoile pieței.
- 3) Moldova cultivă un ecosistem antreprenorial prosper și inovator, implicând populația rurală și urbană, bărbați și femei. Investițiile demonstrează creștere pentru a satisface nevoile dezvoltării (creșterea investițiilor străine directe permite menținerea/crearea de locuri de muncă, facilități industriale, renovarea locuințelor rezidențiale, etc.)
- 4) Moldova este recunoscută ca o țară atractivă pentru emigranți/diaspora reîntoarsă și dezvoltă talente.
- 5) Moldova asigură că beneficiile creșterii serviciilor/industriei, precum și accesul la resurse și know-how sunt disponibile pentru toți.
- 6) Moldova demonstrează încredere și reduce economia informală cu 50% până în 2030.
- 7) Moldova are o economie mai sustenabilă cu o reziliență energetică și securitate îmbunătățite prin facilitarea conștientizării sectorului privat, educație și investiții.
- 8) Eficiența politicilor economice în Moldova este monitorizată și evaluată.

120. Obiectivul General 2: Asigurarea dezvoltării economice rapide prin extinderea și diversificarea sectorului de servicii, inclusiv pentru export, consolidând reziliența economică, sustenabilitatea și incluziunea.

Direcții prioritare de intervenții:

Direcția	Acțiuni	Indicatori specifici propuși adițional la indicatorii de monitorizare și evaluare (Capitolul V)
Mediu economic prietenos sectorului de servicii, aliniat directivelor UE.	1. Accelerarea procesului de transpunere și implementare a directivelor UE relevante, cu accent pe creșterea competitivității și inovației în sectorul serviciilor	• Gradul de transpunere a directivelor UE relevante sectorului serviciilor.
	2. Elaborarea și inițierea implementării unei strategii naționale pentru dezvoltarea și extinderea economiei serviciilor, cu focus pe sectoarele cu potențial înalt pentru export	• Rata de creștere anuală a exporturilor de servicii
Calitatea serviciilor exportate conformă standardelor internaționale	1. Stabilirea și promovarea unui sistem de asigurare a calității și a sustenabilității în sectorul serviciilor, inclusiv adoptarea standardelor internaționale ESG (Environmental, Social, and Governance);	• Numărul de companii din sectorul serviciilor care au obținut certificări ESG sau alte standarde internaționale relevante
	2. Elaborarea unui program care să încurajeze întreprinderile, băncile și instituțiile de stat în adoptarea practicilor și standardelor ESG.	• Rata de implementare a standardelor ESG în rândul întreprinderilor, băncilor și instituțiilor de stat • Coraportul dintre rata de creștere a valorii exporturilor efectuate de întreprinderile care au implementat standarde ESG și celelalte întreprinderi.
Consolidarea infrastructurii și logisticii	1. Sprijinirea implementării inițiativelor de dezvoltare și modernizare a infrastructurii de transport și logistică pentru a asigura eficiența și competitivitatea serviciilor, inclusiv comerciale și turistice	• Rata de creștere a investițiilor în infrastructura de transport și logistică.
	2. Sprijinirea exportatorilor prin programe dedicate, inclusiv asistență tehnică și financiară, pentru a facilita accesul pe piețele externe	• Creșterea exporturilor (valoare și volum) ca urmare a implementării programelor de sprijin • Gradul de satisfacție a exportatorilor cu privire la sprijinul accesat
	3. Implementarea programului de dezvoltare a comerțului electronic	• Creșterea volumului tranzacțiilor prin intermediul platformelor de comerț electronic; • Creșterea exporturilor realizate prin platformele de comerț electronic.
Ofertă turistică atractivă pe plan internațional	1. Dezvoltarea unui program de sprijinire a turismului durabil și cultural, care valorifică patrimoniul natural și cultural unic al Moldovei, inclusiv prin programe de marketing și parteneriate internaționale.	• Rata de creștere a valorii proiectelor turistice durabile și culturale implementate • Rata de creștere a valorii investițiilor atrase în dezvoltarea turismului durabil și cultural
	2. Dezvoltarea și implementarea unui plan strategic pentru diversificarea ofertei turistice care să includă atragerea investițiilor, îmbunătățirea infrastructurii turistice, formarea	• Rata de creștere a numărului de turiști sosiți • Rata de creștere a numărului de turiști sosiți repetat • Diversitatea geografică a turiștilor

	profesională și promovarea Moldovei ca destinație turistică	• Numărul de facilități HoReCa noi și modernizate • Cheltuielile turistice totale în Moldova • Rata de creștere a valorii adăugate brute create în turism
--	---	---

121. **Rezultatele scontate:**

1) Republica Moldova dispune de un mediu de reglementare prietenos pentru economia de servicii, în conformitate cu directivele UE. Acest lucru permite creșterea comerțului internațional cu UE și cu alte piețe. Permite atragerea de investiții străine directe.

2) Calitatea serviciilor exportate se conformează 100% cu standardele internaționale.

3) Republica Moldova atrage investiții în infrastructură/logistică (pentru e-commerce, retail, servicii TI, etc.).

4) Republica Moldova are o ofertă turistică bine definită, o promovează activ și demonstrează o rata de creștere anuală a turiștilor.

122. **Obiectivul General 3: Accelerarea creșterii economice pe termen mediu și lung prin stimularea strategică a industriei în sectoare-țintă**

Direcții prioritare de intervenții:

Direcția	Acțiuni	Indicatori specifici propuși adițional la indicatorii de monitorizare și evaluare (Capitolul V)
Mediu economic prietenos sectorului industrial, aliniat directivelor UE.	1. Consolidarea cadrului regulatoriu pentru a stimula investițiile și inovația în sectorul industrial, asigurând flexibilitate și conformitate cu standardele UE	• Gradul de transpunere a directivelor UE relevante sectorului industrial.
	2. Alinierea reglementărilor la standardele internaționale și asigurarea tranziției ecologice.	• Creșterea numărului de standarde internaționale adoptate în sectorul industrial • Creșterea productivității sectorului industrial • Creșterea exporturilor din sectorul industrial • Reducerea emisiilor și creșterea eficienței resurselor • Indicele Infrastructurii Calității și Dezvoltării Durabile (QI4D) • Progresele marcate în rapoartele anuale ale CE.
Moldova adoptă apropierea de standardele de calitate ale UE, ESG etc., pentru un	1. Implementarea politicilor de asigurare a calității, ESG (de mediu, social, guvernare) și alte standarde și certificări relevante pentru a îmbunătăți calitatea, siguranța și competitivitatea produselor.	• Numărul de companii care adoptă și raportează conform standardelor ESG și alte certificări de calitate.

număr tot mai mare de afaceri locale și străine, creșterea vânzărilor și a exporturilor	2. Elaborarea unui program care să încurajeze întreprinderile, băncile și instituțiile de stat să adopte aceste standarde.	• Numărul de întreprinderi, bănci și instituții de stat care participă la programe de formare și implementează standardele ESG. • Rata de creștere a numărului de standarde ESG și certificări de calitate implementate în rândul afacerilor locale.
	3. Facilitarea accesului la pachetele de nivel C la programe internaționale de formare și consiliere pentru a îmbunătăți guvernanta corporativă, inclusiv egalitatea de gen.	• Numărul de participanți la programe internaționale de formare și consiliere în domeniul guvernantei corporative. • Impactul programelor asupra îmbunătățirii practicilor de guvernanta corporativă și egalitatea de gen în companii.
	4. Implementarea unui program de creștere a competitivității produselor locale prin inovarea încurajată, alimentată de accesul la know how și finanțare	• Numărul de inovații implementate și brevete înregistrate în urma accesului la know-how și finanțare.
Produsele sunt competitive pe piețele de nișă și sunt incluse în lanțurile valorice globale, cu vamale și logistică îmbunătățite.	1. Implementarea programului de creștere a competitivității produselor locale prin inovarea încurajată, alimentată de accesul la know how și finanțare	• Numărul de produse noi sau îmbunătățite lansate pe piață ca rezultat al inovației. • Creșterea investițiilor în cercetare și dezvoltare în sectoarele țintă. • Creșterea exporturilor pentru produsele inovative sau îmbunătățite.
	2. Implementarea programului de eficientizare a operațiunilor vamale și a infrastructurii logistice pentru a sprijini accesul rapid și eficient pe piețele externe;	• Reducerea timpului mediu necesar pentru procedurile vamale și logistică. • Gradul de satisfacție a companiilor cu privire la eficiența proceselor vamale și logistice.
	3. Stimularea investițiilor în logistică	• Volumul investițiilor în infrastructura logistică (de exemplu: depozite, terminale de transport, tehnologie logistică). • Creșterea capacității și eficienței infrastructurii logistice. • Impactul investițiilor asupra reducerii costurilor logistice pentru companii.
Servicii de procesare a deșeurilor de calitate superioară	1. Realizarea studiului de fezabilitate și promovarea investițiilor în tehnologii moderne de reciclare și gestionare a deșeurilor pentru a crea un sector de management al deșeurilor eficient și sustenabil;	• Rata de creștere a volumului investițiilor în tehnologii de reciclare și gestionare a deșeurilor • Reducerea volumului de deșeuri depozitate prin creșterea ratei de reciclare
	2. Încurajarea dezvoltării serviciilor de colectare, sortare și reciclare a deșeurilor, cu posibilitatea extinderii acestor servicii (export) în țările vecine.	• Creșterea ponderii de deșeuri reciclate • Rata de creștere a valorii exporturilor de materiale reciclate și/sau servicii de reciclare

123. Rezultatele scontate:

- 1) Republica Moldova dispune de un mediu regulator favorabil industriei, în conformitate cu directivele UE. Acest lucru permite creșterea comerțului cu UE și cu alte piețe. De asemenea, permite atragerea de investiții străine directe.
- 2) Republica Moldova adoptă aproximarea cu standardele de calitate ale UE, inclusiv ESG etc., pentru un număr crescut de afaceri locale și străine, creșterea vânzărilor și a exporturilor.
- 3) Produsele din Republica Moldova sunt competitive pe piețele de nișă și sunt incluse în lanțurile valorice globale, cu proceduri vamale și logistică îmbunătățite.
- 4) Economia dispune de servicii conforme standardelor industriale pentru procesarea deșeurilor.

Capitolul III

DOMENII DE INTERVENȚIE

124. Politica de dezvoltare economică își propune divizarea convențională a intervențiilor sale pe următoarele domenii specifice:

- 1) Menținerea stabilității macroeconomice prin politici fiscale și monetare prudente, gestionarea deficitului și a datoriei publice.
- 2) Îmbunătățirea mediului de afaceri prin reforme structurale și dereglementare.
- 3) Consolidarea fiscală și reforma fiscală pentru eficientizarea sistemului de taxe și combaterea evaziunii fiscale.
- 4) Politici monetare echilibrate pentru stabilitatea prețurilor și accesul la finanțare pentru IMM-uri.
- 5) Formalizarea muncii și digitalizarea proceselor fiscale pentru a combate economia informală.
- 6) Ocuparea forței de muncă prin programe de pregătire și respectarea drepturilor lucrătorilor.
- 7) Atragerea de investiții și promovarea comerțului internațional prin îmbunătățirea climatului de afaceri.
- 8) Susținerea industrializării cu focus pe inovație și tehnologie.
- 9) Privatizarea și eficientizarea proprietății publice și a administrației.
- 10) Inovație și investiții productive prin finanțare accesibilă și colaborare între sectorul privat și instituții de cercetare.
- 11) Implementarea legislației UE și dezvoltarea capacităților administrative pentru aplicarea Acquis-ului.
- 12) Investiții în infrastructură și adoptarea standardelor europene în industrie.
- 13) Alinierea la Pilonul european al drepturilor sociale pentru îmbunătățirea condițiilor de muncă.
- 14) Consolidarea concurenței și promovarea unui mediu de afaceri liber.

- 15) Îmbunătățirea accesului la piețele externe și promovarea exporturilor.
- 16) Implementarea Acordului de Asociere cu UE pentru integrare economică europeană.
- 17) Promovarea transformării digitale și securității cibernetice.
- 18) Susținerea energiei verzi, încurajarea eficienței energetice și asigurarea securității energetice, inclusiv cu utilizarea energiilor regenerabile.
- 19) Modernizarea infrastructurii de transport pentru mobilitate durabilă.
- 20) Sprijinirea IMM-urilor și dezvoltarea infrastructurii de afaceri.
- 21) Creșterea productivității prin educație și transfer de tehnologie.
- 22) Crearea unui mediu de afaceri competitiv pentru stimularea antreprenoriatului.
- 23) Sprijinirea start-up-urilor și a inovației prin incubatoare și acceleratoare de afaceri.
- 24) Tranziția la o economie verde, digitalizată și circulară prin reglementări și practici sustenabile.
- 25) Dezvoltarea resurselor umane și sporirea atractivității pieței muncii pentru prevenirea migrației forței de muncă.

Capitolul IV

ESTIMAREA IMPACTULUI

125. Implementarea deplină a Strategiei Naționale de Dezvoltare Economică 2030 are potențialul de a aduce numeroase beneficii economiei naționale a Republicii Moldova, cu un accent deosebit pe îmbunătățirea calității vieții oamenilor. Impactul anticipat al intervențiilor propuse poate fi observat în diferite domenii și ar accelera reforme și schimbări specifice. Iată principalele beneficii și impact anticipat:

1) **Creșterea PIB-ului:** Prin obiectivul de creștere a PIB-ului cu o rată medie anuală de 5-7%, se anticipează o creștere economică susținută. Aceasta ar duce la creșterea veniturilor și a nivelului de trai al populației, sporind calitatea vieții oamenilor.

2) **Stabilizarea contului curent și poziției investiționale internaționale:** Reducerea deficitului contului curent și îmbunătățirea poziției investiționale nete ar aduce stabilitate financiară și ar face economia mai atractivă pentru investitori străini.

3) **Creșterea investițiilor străine directe:** Cu o țintă de creștere a investițiilor străine directe cu 75% în 2030 față de 2023, Republica Moldova ar atrage mai mulți investitori străini, ceea ce ar contribui la dezvoltarea infrastructurii, a sectoarelor productive și la crearea de locuri de muncă.

4) **Creșterea PIB-ului, inclusiv în afara Chișinăului:** Dezvoltarea regiunilor din afara capitalei este esențială pentru reducerea disparităților regionale și îmbunătățirea calității vieții în zonele rurale.

5) **Creșterea ratei de ocupare a forței de muncă:** Prin atingerea țintei de 55% pentru rata de ocupare a forței de muncă, se va crea mai multe locuri de muncă, iar oamenii vor avea oportunități de angajare mai bune.

6) **Reducerea ocupării informale:** Scăderea ratei locurilor de muncă informale la 18% ar contribui la formalizarea economiei, aducând mai mulți oameni în sistemul legal și sporind colectarea de impozite și contribuții sociale.

7) **Scăderea ratei tinerilor NEET:** Cu o țintă de reducere a ratei tinerilor NEET la 22%, se va sprijini tineretul în obținerea educației și a locurilor de muncă, ceea ce va asigura un viitor mai stabil pentru tineri.

8) **Creșterea valorii adăugate brute în industria prelucrătoare:** Dezvoltarea sectorului industrial poate aduce valoare adăugată semnificativă la nivel național și poate crea locuri de muncă bine plătite.

9) **Creșterea exporturilor de bunuri și servicii:** Prin creșterea exporturilor cu rate medii de 20% și, respectiv, 15% până în anul 2026 și cu 15% și, respectiv 12%, după anul 2026, se va diversifica economia și se va consolida poziția Republicii Moldova pe piețele internaționale.

10) **Promovarea inovației și a întreprinderilor mici și mijlocii:** Dezvoltarea acestor sectoare poate aduce noi tehnologii și produse pe piață, generând creștere economică și inovație.

11) **Creșterea investițiilor în energie regenerabilă:** O creștere a ponderii energiei din surse regenerabile și a capacității instalate în acest domeniu va contribui la securitatea energetică și la reducerea emisiilor de carbon.

12) **Îmbunătățirea performanțelor în inovare:** Creșterea punctajului pe Global Innovation Index ar arăta că Republica Moldova devine mai inovatoare și competitivă pe plan global.

13) **Creșterea consumului final al gospodăriilor populației:** Reducerea ratei acestui indicator indică o creștere a puterii de cumpărare a populației și a calității vieții.

14) **Creșterea valorii adăugate brute per salariat:** Acest indicator arată creșterea eficienței economiei și a salariilor, contribuind la bunăstarea populației.

Această abordare sistemică vizează nu numai creșterea economică, ci și îmbunătățirea calității vieții, reducerea disparităților regionale și promovarea inovației și a economiei verzi.

126. Impactul anticipat al intervențiilor propuse asupra sectoarelor conexe și accelerarea reformelor specifice:

1) **Sectorul Financiar:** Creșterea investițiilor străine directe și îmbunătățirea situației economice ar putea consolida sectorul financiar al Moldovei prin creșterea creditării și a accesului la finanțare.

2) **Sectorul Educațional și al Forței de Muncă:** Dezvoltarea economică ar necesita resurse umane calificate, ceea ce ar putea stimula dezvoltarea sistemului educațional și pregătirea forței de muncă.

3) **Sectorul Energetic și de Mediu:** Investițiile în energie regenerabilă și reducerea emisiilor de poluanți ar avea un impact pozitiv asupra sectorului energetic și ar contribui la protejarea mediului.

4) **Sectorul Agriculturii:** Diversificarea piețelor de export și dezvoltarea zonelor rurale ar putea stimula creșterea economică și dezvoltarea agriculturii.

5) **Sectorul Inovativ și Tehnologic:** Creșterea investițiilor în cercetare și inovație ar putea susține dezvoltarea tehnologică și inovarea în diferite sectoare ale economiei.

6) **Sectorul Întreprinderilor Mici și Mijlocii:** Promovarea antreprenoriatului și sprijinirea întreprinderilor mici și mijlocii ar consolida sectorul privat și ar stimula creșterea economică.

127. Accelerarea reformelor în domenii precum educația, administrarea publică, justiția și infrastructura ar putea facilita implementarea cu succes a Strategiei Naționale de Dezvoltare Economică 2030 și ar contribui la atingerea obiectivelor stabilite în indicatorii de monitorizare și evaluare, conform tabelului furnizat.

128. În concluzie, implementarea Strategiei Naționale de Dezvoltare Economică 2030 poate aduce o serie de beneficii economiei Republicii Moldova, îmbunătățind calitatea vieții populației și contribuind la dezvoltarea sustenabilă a țării.

Capitolul V

INDICATORI DE MONITORIZARE ȘI EVALUARE

129. Sunt propuși următorii indicatori de monitorizare și evaluare a implementării SNDE 2030:

Nr	Denumirea indicatorului	Sursa de date	Unitate de măsură	Valoare la 01.01.2022	Ținta intermediară la 2026	Ținta finală 2030
Obiectivul General 1. Dezvoltarea unei economii global competitive, incluzive, sustenabile și reziliente.						
1.	Rata medie anuală de creștere a PIB	Biroul Național de Statistică (BNS)	%	2,0 (media 2017–2022)	5,0 (media 2024–2026)	5,0 (media 2027–2030)
2.	Poziția investițională internațională netă, pondere în PIB	BNM	%	-42	-39	-35
3.	Investiții străine directe, stoc, pondere în PIB	BNM	%	34	40	55
4.	Influxul net al investițiilor străine directe, ponderea în PIB	BNM	%	4,0	4,0	5,0
5.	PIB-ul produs în afara municipiului Chișinău, pondere în PIB total	BNS	%	40	56,0	60,0
6.	Rata de ocupare a forței de muncă, media anuală	BNS	%	40,5	45,0	55,0
7.	Ponderea locurilor de muncă informale în totalul locurilor de muncă	BNS	%	21,7	19,5	18,0
8.	Ponderea întreprinderilor mici și mijlocii în totalul veniturilor din vânzări	BNS	%	39,3 (2020)	45,0	55,0
9.	Ponderea energiei din surse regenerabile în consumul final brut	MIDR	%	22,3 (2021)	27,0	30,0
10.	Puterea instalată, cu achitarea energiei	MIDR	MW	20,3	150	200

Nr	Denumirea indicatorului	Sursa de date	Unitate de măsură	Valoare la 01.01.2022	Ținta intermediară 2026	Ținta finală 2030
	electrice după principiul "Contorizării nete", ce revine persoanelor juridice					
11 .	Volumul exporturilor de bunuri, creșterea medie	BNS	%	13,7 (media 2018–2022)	20% (media 2024–2026)	15% (media 2027–2030)
12 .	Investiții efectuate de către întreprinderi finanțate din credite garantate de stat (FGC)	ODA	mlrd MDL		5	10
13 .	Investiții în active imobilizate efectuate , în prețuri comparabile cu 2022	BNS	mlrd MDL	37	80	150
14 .	Pondere în PIB a consumului final al gospodăriilor populației și al Instituțiilor fără scop lucrativ în serviciul gospodăriilor populației	BNS	%	85	80	70
15 .	Rata de sărăcie absolută	BNS	%	25,6 (media pentru 2016–2021)	23,7	10,0
16 .	Indicele Gini	BNS		27,8	25,0	23,0
17 .	Indicele libertății economice, scorul total, pe o scară de la 0 (cel mai rău) la 100 puncte (cel mai bine)	Fundația „Heritage”	Puncte	61,3 (2022)	70,0	80,0
18 .	Calitatea concurenței interne, conform Raportului Competitivității Globale (100 puncte maximum)	Forumul Economic Mondial (FEM)	Puncte	48,9 (2019)	53,0	55,0
19 .	Disparitatea salarială de gen	BNS	%	13,6	10,0	5,0
20 .	Numărul de întreprinderi nou înființate, pondere din numărul total de întreprinderi	BNS, ASP	%	10	12	15

Nr	Denumirea indicatorului	Sursa de date	Unitate de măsură	Valoare la 01.01.2022	Ținta intermediară 2026	Ținta finală 2030
21	Numărul de întreprinderi nou înființate, pondere din numărul de întreprinderi active	BNS, ASP	%	14	16	18
22	Numărul de întreprinderi de stat restructurate, privatizate și lichidate	MDDED	Număr, cumulativ	-	300	700
23	Nivelul de deschidere a economiei (importuri + exporturi ca % din PIB)	%	BNS, BNM	94 (2022)	108	121
24	Ponderea ocupării informale în sectorul nonagricole	BNS	%	11.1	9.6	9.2
25	Ponderea exporturilor din Republica Moldova în comerțul exterior global	BNS	%	0.014	0.018	0.020
26	Emisiile de oxizi de carbon raportate la o unitate de VAB	BNS	g per 1000 USD	0.29	0.26	0.24
27	Emisiile de substanțe poluante în aerul atmosferic de la sursele staționare ale agenților economici, raportate la VAB	BNS	g per 1000 USD	1.4	1.2	1.1
Obiectiv General 2: Asigurarea dezvoltării economice rapide prin extinderea și diversificarea sectorului de servicii, inclusiv pentru export, consolidând reziliența economică, sustenabilitatea și incluziunea.						
28	Soldul Contului curent, pondere în PIB	BNM	%	-15,8	-6	-4
29	Volumul exporturilor de servicii, creșterea medie	BNM	%	12,7 (media 2018–2022)	15% (media 2024–2026)	12% (media 2027–2030)
30	Rata tinerilor NEET de 15–34 de ani	BNS	%	29,7	24,5	22,0
31	Ponderea în PIB a exporturilor de servicii de turism (poziția ”călătorii în scop personal” din Balanța de plăți)	BNM	%	5.2	5.5	5.8
Obiectiv General 3: Stimularea creșterii economice pe termen mediu și lung prin stimularea strategică a industriei în sectoare-țintă						

Nr	Denumirea indicatorului	Sursa de date	Unitate de măsură	Valoare la 01.01.2022	Ținta intermediară 2026	Ținta finală 2030
32	Valoarea adăugată brută în industria prelucrătoare, ca proporție în PIB	BNS	%	9,0	11,0	13,0
33	Pondere întreprinderi inovatoare	BNS	%	12,6 (2020)	15	18
34	Indicele global al inovațiilor (Global Innovation Index), pe o scară de la 0 (cel mai rău) la 100 puncte (cel mai bine)	Global Innovation Index	Puncte	31,1	42,0	45,0
35	Valoare adăugată brută per salariat, în prețuri comparabile cu 2022	BNS	mii lei	217	300	400

Capitolul VI

RISCURI DE IMPLEMENTARE

130. Identificarea și evaluarea riscurilor asociate implementării SNDE 2030 implică o analiză atentă a mai multor factori, inclusiv lecțiile învățate din documentele anterioare, evaluările ex-post, rapoartele internaționale, și conjunctura politică, socială, economică și de mediu. În continuare sunt listate riscurile potențiale și măsurile de diminuare ale acestora.

131. *Războiul din Ucraina și criza refugiaților.*

Republica Moldova este una dintre țările cele mai afectate de războiul din Ucraina, nu doar din cauza proximității geografice, ci și din cauza vulnerabilităților sale inerente ca o economie mică, dependentă de energie, fără ieșire la mare și cu legături strânse atât cu Ucraina, cât și cu Rusia. Impactul războiului și creșterea prețurilor au dus la costuri fiscale suplimentare, reducând resursele pentru prioritățile de dezvoltare pe termen lung. De asemenea, influxul de refugiați a creat o problemă socioeconomică pe termen mediu, în special în cazul în care mulți rămân fără oportunități de angajare.

132. *Criza energetică și dependența de importurile de energie.*

Securitatea și accesibilitatea energetică rămân o preocupare majoră din cauza dependenței de importurile de energie și a diversificării limitate a furnizorilor de gaze și electricitate. Dependența semnificativă de contractele pe termen scurt, în special pentru furnizarea de energie, adaugă o vulnerabilitate suplimentară. Cu toate că

prețurile la energie au scăzut la nivel regional și în țară, ele rămân peste nivelul de accesibilitate pentru consumatorii rezidențiali și non-rezidențiali, ceea ce afectează competitivitatea firmelor și veniturile gospodăriilor, în special celor mai vulnerabile.

133. *Pandemia și procesul lent de vaccinare.*

Republica Moldova a fost grav afectată de pandemia COVID-19, care a provocat pierderi semnificative de vieți și venituri și a pus presiune asupra sistemului de sănătate și a celui de protecție socială. Pandemia a perturbat, de asemenea, activitatea economică, comerțul și remitențele, și a crescut sărăcia și inegalitatea. Procesul de vaccinare a fost lent și inegal, afectat de ofertă limitată, cauzat cerere scăzută și dificultăți logistice. Emergența noilor variante și incertitudinea privind evoluția pandemiei constituie riscuri suplimentare pentru sănătatea și redresarea economică a țării.

134. *Instabilitatea politică și agenda reformelor.*

Republica Moldova a trecut prin schimbări frecvente și instabilitate politică, care au afectat continuitatea și eficacitatea guvernării și a procesului de reformă. Țara s-a confruntat cu dificultăți în ceea ce privește consolidarea statului de drept, combaterea corupției, consolidarea instituțiilor și sporirea transparenței și responsabilității administrației publice. De asemenea, țara a avut dificultăți în implementarea reformelor structurale și a acțiunilor politice necesare pentru avansarea agendei sale de integrare europeană și pentru a beneficia de sprijinul și finanțarea UE.

135. *Dependența de sectoare specifice.*

Economia Republicii Moldova este expusă riscului de a deveni excesiv de dependentă de un anumit sector sau industrie cheie. De exemplu, o economie puternic ancorată într-un singur sector, cum ar fi agricultura, poate fi expusă riscurilor semnificative atunci când acest sector se confruntă cu provocări majore precum fluctuațiile prețurilor la produsele agricole sau schimbările în cererea globală. Un astfel de scenariu ar putea duce la dezechilibre economice și sociale semnificative în țară.

136. *Dependența excesivă de resursele externe.*

Acest risc indică pericolul ca SNDE 2030 să se bazeze prea mult pe resurse externe, cum ar fi asistența internațională sau investițiile străine, pentru a-și atinge obiectivele de dezvoltare economică. O asemenea dependență poate deveni o vulnerabilitate majoră atunci când sursele de sprijin extern se schimbă sau devin nesigure. În astfel de situații, implementarea Strategiei ar putea fi grav afectată, iar progresul încetinit sau chiar blocat.

137. *Lipsa angajamentului politic.*

Un risc major prezintă lipsa de angajament politic pentru implementarea Strategiei. Pentru a reduce acest risc, este necesară asigurarea sprijinului continuu din partea Guvernului și a partidelor politice relevante. Aceasta poate include implicarea

activă a liderilor politici și stabilirea de mecanisme de monitorizare a progresului la nivel guvernamental.

138. *Resurse financiare insuficiente.*

Implementarea Strategiei ar putea fi afectată de insuficiența resurselor financiare sau de incapacitatea de a atrage investiții suficiente. Pentru a evita acest risc, este important să fie elaborate planuri de finanțare, să se exploreze opțiuni de mobilizare a resurselor și să se dezvolte parteneriate cu instituții financiare internaționale și/sau donatori externi.

139. *Birocrație și corupție.*

Birocrația excesivă și corupția pot încetini implementarea și eroda resursele destinate proiectelor. Măsurile de diminuare vor include reforme administrative pentru simplificarea procedurilor, crearea de instituții de control și monitorizare, și promovarea transparenței și responsabilității.

140. *Rezistența la reforme.*

Anumite sectoare sau grupuri de interese pot opune rezistență reformelor aferente implementării Strategiei. Măsurile de diminuare vor implica consultarea și implicarea părților interesate în procesul de luare a deciziilor, precum și comunicarea eficientă a beneficiilor reformelor.

141. *Schimbări neprevăzute în mediul extern.*

Evenimente neprevăzute la nivel global sau regional, cum ar fi crize economice sau conflicte, pot afecta implementarea Strategiei. O măsură importantă de diminuare ar fi diversificarea economiei și a partenerilor comerciali pentru a reduce dependența de un singur factor sau sursă de instabilitate.

142. *Probleme sociale și de mediu.*

Creșterea economică nu trebuie să vină în detrimentul aspectelor sociale și de mediu. Este importantă monitorizarea și evaluarea impactului social și de mediu al proiectelor strategice și luarea măsurilor corespunzătoare pentru a evita efectele negative.

143. *Lipsa capacității instituționale.*

Insuficiența capacității guvernamentale, inclusiv insuficiența de personal, pentru implementarea Strategiei poate fi un risc. Măsuri de diminuare pot include dezvoltarea și consolidarea capacității instituționale prin formare și asistență tehnică. De asemenea, măsurile de atenuare vor prevedea consolidarea imaginii Guvernului și a instituțiilor publice în calitate de angajator pentru atragerea resurselor umane calificate.

144. Probabilitatea materializării riscurilor va varia în funcție de contextul specific al Republicii Moldova, dar abordarea preventivă și măsurile adecvate de gestionare pot contribui la minimizarea acestora. Este esențială o monitorizare continuă și flexibilitate în implementarea măsurilor de diminuare a riscurilor și

adaptarea Strategiei la schimbările din mediul intern și extern pentru a asigura succesul implementării.

Risc	Probabilitate de Materializare	Impact Potențial	Măsuri de Diminuare
Războiul din Ucraina și criza refugiaților	Mediu până la Înalt	Înalt	- Diversificarea surselor de energie și comerț pentru a reduce dependența de Ucraina și Rusia. - Creșterea capacității de adaptare și pregătire a refugiaților pentru integrarea socio-economică.
Criza energetică și dependența de importurile de energie	Mediu	Înalt	- Investiții în surse de energie regenerabilă pentru a reduce dependența de importuri. - Negocierea de contracte pe termen mai lung pentru a asigura stabilitatea aprovizionării.
Pandemia și procesul lent de vaccinare	Mediu	Înalt	- Accelerarea procesului de vaccinare prin creșterea cererii și asigurarea aprovizionării. - Menținerea măsurilor de precauție pentru a reduce răspândirea virusului.
Instabilitatea politică și agenda reformelor	Mediu	Înalt	- Sprijinirea unui mediu politic stabil și reforme eficiente prin angajament și colaborare între părțile interesate. - Monitorizarea și asigurarea respectării statului de drept și a luptei împotriva corupției.
Dependența de sector specific	Mediu	Înalt	- Diversificarea economică prin promovarea altor sectoare cheie; - Identificarea și promovarea sectoarelor cu potențial de creștere; - Analiza detaliată a riscurilor sectoriale și dezvoltarea planurilor de gestionare a riscurilor specifice pentru fiecare sector; - Monitorizarea constantă a evoluției sectorului și ajustarea Strategiei în funcție de schimbările identificate.
Dependența excesivă de resurse externe	Mediu	Înalt	- Diversificarea surselor de finanțare prin promovarea investițiilor interne; - Sprijinirea dezvoltării sectorului privat local; - Stimularea creșterii economice interne; - Stabilirea parteneriatelor internaționale solide și durabile; - Dezvoltarea capacităților interne, inclusiv a resurselor umane și infrastructurii; - Monitorizarea și evaluarea constantă a resurselor externe și ajustarea planurilor în funcție de schimbările în asistența internațională sau investițiile străine.
Lipsa angajamentului politic	Mediu	Înalt	- Dezvoltarea acordurilor interpartinice. - Crearea grupurilor de lucru pentru monitorizare.

Resurse financiare insuficiente	Mediu	Înalt	- Diversificarea surselor de finanțare. - Implementarea unui mecanism de monitorizare a cheltuielilor.
Birocrație și corupție	Mediu	Înalt	- Reforme administrative pentru simplificarea procedurilor. - Capacitarea organelor de control independente pentru combaterea corupției.
Rezistența la reforme	Mediu	Înalt	- Consultarea și implicarea părților interesate în procesul decizional. - Comunicarea eficientă a beneficiilor reformelor.
Schimbări neprevăzute în mediul extern	Mediu până la Înalt	Înalt	- Diversificarea economiei și a partenerilor comerciali. - Monitorizarea constantă a evoluțiilor internaționale.
Probleme sociale și de mediu	Mediu	Înalt	- Evaluarea periodică a impactului social și de mediu al proiectelor. - Promovarea politicii echilibrate între dezvoltare economică și aspecte sociale și de mediu.
Lipsa capacității instituționale	Mediu	Înalt	- Investiții în dezvoltarea capacității guvernamentale. - Recrutarea și reținerea de specialiști calificați în administrația publică.

Capitolul VII

AUTORITĂȚI ȘI INSTITUȚII RESPONSABILE

145. Obiectivele stabilite de prezenta Strategie vor fi atinse prin sinergia și consolidarea eforturilor întregului sistem de autorități și instituții publice, mediului academic, asociațiilor de profil și a partenerilor de dezvoltare.

146. Organizarea procesului de implementare a prezentei Strategii îi revine Ministerului Dezvoltării Economice și Digitalizării, în calitate de autoritate responsabilă de elaborarea politicilor în domeniul economic, iar celorlalte autorități publice, precum Cancelaria de Stat, Ministerul Finanțelor, Ministerul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale, Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare, Ministerul Energiei, Ministerul Mediului, Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene, Ministerul Justiției, Ministerul Educației și Cercetării, Ministerul Muncii și Protecției Sociale etc., le revine asigurarea implementării direcțiilor prioritare de intervenții, de care sunt responsabile în conformitate cu Obiectivele Generale stabilite pentru implementarea SNDE 2030.

147. Deopotrivă, în procesul de implementare a prezentei Strategii autoritățile responsabile vor colabora consecvent cu instituțiile subordonate lor, asociații de profil, organizații neguvernamentale și partenerii de dezvoltare, precum și toți cei care vor contribui la implementarea de acțiuni în susținerea Direcțiilor Prioritare de Intervenție stipulate în prezenta Strategie.

148. Pentru fiecare Direcție Prioritară de Intervenție în continuare sunt indicate instituțiile responsabile de realizarea acestora. Prima instituție indicată va coordona implementarea acțiunii, urmată de instituțiile care contribuie la realizarea acesteia.

Obiectiv General 1. Dezvoltarea unei economii global competitive, sustenabile și reziliente, digitalizate, cu un nivel relevant de securitate cibernetică și energetică, cu o creștere exponențială a investițiilor datorită încrederii sporite, care încurajează antreprenoriatul, promovează incluziunea, redresează dezechilibrele și asigură stabilitatea macroeconomică, precum și participă activ la eforturile de reconstrucție regională în contextul aderării la UE.	
<i>Direcție Prioritară de Intervenție</i>	<i>Instituții Responsabile de Implementare</i>
Crearea unui mediu de afaceri competitiv, conform principiilor de piață ale UE, și combaterea concurenței neloiale	- Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării, - Consiliul Concurenței
Utilizarea optimă a asistenței UE pentru îmbunătățirea politicii și practicilor naționale	- Cancelaria de Stat - Ministerul Finanțelor - Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării - Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene
Armonizarea legislației naționale cu Acquis-ul UE și promovarea aplicării eficiente a obiectivelor de dezvoltare durabilă	- Ministerul Justiției, - Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării
Crearea unui mediu instituțional și a unei infrastructuri dezvoltate pentru funcționarea deplină a economiei digitale și introducerea pe scară largă a inovațiilor și tehnologiilor verzi și realizarea unui efect sinergic pe această bază	- Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării, - Agenția Națională pentru Reglementare în Comunicații Electronice și Tehnologia Informației
Ajustarea sistemului fiscal pentru stimularea investițiilor și creșterea sectorului privat	- Ministerul Finanțelor, - Serviciul Fiscal de Stat
Implementarea unei politici monetare și valutare echilibrate pentru stabilizarea inflației	- Banca Națională a Moldovei
Combaterea economiei informale, simplificarea procedurilor și fiscalității	- Ministerul Finanțelor, - Serviciul Fiscal de Stat
Dinamizarea pieței muncii, sporirea ocupării formale și promovarea muncii decente	- Ministerul Muncii și Protecției Sociale

Facilitarea accesului la piața muncii, cu o atenție specială pentru dezvoltarea regională și egalitatea de gen	- Ministerul Muncii și Protecției Sociale
Internaționalizarea pieței financiare și atragerea investițiilor în proiecte cu valoare adăugată mare	- Banca Națională a Moldovei, - Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării
Dezvoltarea pieței de capital pentru a diversifica accesul la finanțare	- Comisia Națională a Pieței Financiare, - Banca Națională a Moldovei
Îmbunătățirea climatului de investiții, finalizarea reformei Agenției de Investiții și implementarea programelor de atragere a investitorilor	- Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării - Cancelaria de Stat - Agenția de Investiții
Raționalizarea administrării proprietății de stat în vederea dezvoltării infrastructurii strategice și asigurării funcțiilor social-economice critice, continuarea deetatăzării.	- Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării - Agenția Proprietății Publice - Ministerul Finanțelor
Suținerea industrializării spre produse tehnologice avansate și servicii de înaltă tehnologie	- Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării
Diversificarea exporturilor prin extinderea legăturilor comerciale internaționale	- Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării, - Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene, - Agenția de Investiții
Exploatarea potențialului economic al zonelor rurale	- Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare, - Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării, - Organizația pentru Dezvoltarea Antreprenoriatului (ODA), - Agențiile de Dezvoltare Regională
Finalizarea și aprobarea Programului de dezvoltare a diplomației economice pentru perioada 2024 - 2028 pentru intensificarea diplomației economice și promovarea interesele naționale în străinătate	- Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării, - Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene, - Agenția de Investiții
Modernizarea și actualizarea constantă a serviciilor e-guvernamentale și a platformelor de e-commerce	- Agenția de Guvernare Electronică, - Agenția Servicii Publice, - Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării
Inițierea de programe pentru accelerarea digitalizării IMM-urilor și sectorului de consultanță în afaceri	- Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării, - Organizația pentru Dezvoltarea Antreprenoriatului (ODA)
Încurajarea creării centrelor de date ca suport pentru digitalizare	- Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării
Consolidarea permanentă a securității cibernetice și a protecției datelor, în linie cu GDPR	- Serviciul Tehnologia Informației și Securitate Cibernetică - Centrul Național pentru Protecția Datelor cu Caracter Personal
Formularea unui cadru legal pentru diversificarea instrumentelor financiare, facilitând accesul IMM-urilor și corporațiilor la produse financiare personalizate	- Ministerul Finanțelor, - Banca Națională a Moldovei, - Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării,

	- Organizația pentru Dezvoltarea Antreprenoriatului (ODA)
Suținerea programelor pentru incubatoare, acceleratoare, spații de co-working și cooperare intersectorială, inclusiv programe de abilitare economică pentru femei și dezvoltarea consultanței de afaceri	- Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării, - Organizația pentru Dezvoltarea Antreprenoriatului (ODA), - Agențiile de Dezvoltare Regională
Promovarea cercetării și dezvoltării în colaborare cu universitățile și sectorul privat, pentru tehnologii inovative și modernizarea industriilor, inclusiv agricultura inteligentă	- Ministerul Educației și Cercetării, - Agenția pentru Inovare și Transfer Tehnologic
Dezvoltarea inițiativelor pentru IMM-uri de a stimula inovația și îmbunătățirea calității vieții în zonele rurale	- Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare, - Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării, - Organizația pentru Dezvoltarea Antreprenoriatului (ODA), - Agențiile de Dezvoltare Regională
Crearea de parteneriate internaționale pentru a atrage investiții străine și susținerea acestora prin stimulente adecvate	- Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării, - Agenția de Investiții - Agenția de Investiții
Investiții în tehnoparcuri și zone economice libere pentru inovație și atragerea forței de muncă calificate. Întărirea clusterelor industriale și susținerea exporturilor	- Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării, - Agenția de Investiții, - Organizația pentru Dezvoltarea Antreprenoriatului (ODA), - Agenția de Investiții
Implementarea programelor de e-rezidență și pentru nomazi digitali, împreună cu programe educaționale și de formare profesională pentru a crește calificarea forței de muncă	- Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării, - Ministerul Educației și Cercetării
Promovarea antreprenoriatului în rândul cetățenilor și diasporei, cu programe de educație financiară axate pe diversitate și incluziune, recalificare și upskilling	- Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării, - Agenția de Investiții, - Organizația pentru Dezvoltarea Antreprenoriatului (ODA), - Ministerul Educației și Cercetării
Încurajarea sectorului privat să investească în educație și inițiative ce vizează sustenabilitatea și securitatea energetică	- Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării, - Ministerul Educației și Cercetării
Sprijinirea investițiilor în energia regenerabilă, îmbunătățirea eficienței energetice, diversificarea surselor energetice și adaptării la schimbările climatice în sectorul privat și la întreprinderile de stat.	- Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării - Ministerul Energiei, - Agenția pentru Eficiență Energetică
Lansarea de programe combinate de granturi și finanțări pentru a consolida aprovizionarea și a crește conștientizarea privind eficiența resurselor, practicilor ecologice și economiei circulare	- Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării, - Ministerul Energiei, - Agenția pentru Eficiență Energetică

Integrarea practicilor sustenabile și tehnologiilor ecologice în toate sectoarele economiei	- Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării, - Ministerul Mediului
Implementarea programelor care să întărească capacitățile afacerilor (inclusiv auto-suficiența) de a desfășura activități cu un impact redus asupra mediului, pentru a îmbunătăți introducerea și accesul la inovații, "know-how", tehnologii cu emisii scăzute de carbon pentru a reduce emisiile de gaze cu efect de seră, a preveni și reduce poluarea, a promova eficiența resurselor și circularitatea, precum și pentru a respecta cerințele și standardele de mediu naționale și ale UE	- Ministerul Mediului - Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării,
Dezvoltarea unui mecanism de sprijin de stat prin programe sectoriale și/sau fonduri ținute (climă și energie, mediu și altele), precum și prin instrumente de finanțare verde (obligațiuni verzi etc.) și implementarea principiilor de taxonomie pentru a asigura sustenabilitatea investițiilor în soluționarea problemelor de mediu și climatice	- Ministerul Mediului, - Ministerul Finanțelor
Stabilirea unui sistem solid de monitorizare și evaluare a politicilor economice pentru a urmări progresul în Moldova	- Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării, - Biroul Național de Statistică

Obiectiv General 2: Asigurarea dezvoltării economice rapide prin extinderea și diversificarea sectorului de servicii, inclusiv pentru export, consolidând reziliența economică, sustenabilitatea și incluziunea.	
Direcție Prioritară de Intervenție	Instituții Responsabile de Implementare
Inițierea unui program național pentru dezvoltarea economiei de servicii (TI, industria creativă, BPO, turism și ospitalitate, comerț electronic, transport și logistică, construcții, educație și sănătate), cu obiective și termene specifice pentru creșterea sectorului	- Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării, - Ministerul Culturii, - Ministerul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale, - Ministerul Sănătății, - Ministerul Finanțelor
Finalizarea și aprobarea proiectului de program național de atragere a investițiilor și promovarea exporturilor pentru perioada 2024-2028, care inclusiv identifică sectoarelor-țintă pentru export și investiții;	- Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării - Agenția de Investiții - Ministerul Finanțelor
Dezvoltarea unor programe pentru servicii de consultanță și training și stimularea cererii pentru aceste servicii;	- Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării, - Organizația pentru Dezvoltarea Antreprenoriatului
Implementarea politicilor de asigurare a calității serviciilor, promovarea standardelor și clasificărilor aliniate la cerințele UE	- Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării, - Institutul de Standardizare
Implementarea inițiativelor pentru infrastructura esențială și logistică, susținând astfel expansiunea comerțului electronic și a retailului	- Ministerul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale - Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării
Îmbunătățirea accesului IMM-urilor locale la servicii	- Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării - Ministerul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale - Agențiile de Dezvoltare Regională
Promovarea turismului durabil, valorificând resursele naturale și culturale, și extinderea ofertei turistice prin strategii de marketing eficiente, inclusiv pentru atragerea investițiilor	- Ministerul Culturii - Ministerul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale - Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării - Agenția de Investiții - Agențiile de Dezvoltare Regională

Obiectiv General 3: Stimularea creșterii economice pe termen mediu și lung prin stimularea strategică a industriei în sectoare-țintă	
Direcție Prioritară de Intervenție	Instituții Responsabile de Implementare
Îmbunătățirea cadrului regulator pentru creșterea industrială și alinierea reglementărilor cu standardele Uniunii Europene și internaționale, precum și facilitarea tranziției către practici ecologice	- Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării - Ministerul Mediului
Implementarea politicii pentru asigurarea calității, a standardelor ESG (Environmental, Social, Governance) și a altor standarde și certificări relevante pentru îmbunătățirea calității produselor, siguranței și competitivității	- Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării - Institutul de Standardizare - Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare - Ministerul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale - Ministerul Mediului
Elaborarea unui program pentru a încuraja afacerile, băncile și instituțiile de stat să adopte aceste standarde	- Banca Națională a Moldovei - Ministerul Finanțelor - Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării
Dezvoltarea unor programe pentru servicii de consultanță și training și stimularea cererii pentru aceste servicii	- Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării - Organizația pentru Dezvoltarea Antreprenoriatului - Ministerul Educației și Cercetării - Agenția pentru Inovație și Transfer Tehnologic - Asociațiile de afaceri și camerele de comerț
Îmbunătățirea accesului la programe internaționale de training și consultanță pentru executivii de nivel C, cu accent pe guvernanta corporativă și egalitatea de gen	- Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării - Organizația pentru Dezvoltarea Antreprenoriatului
Implementarea unor programe pentru stimularea inovației și creșterea competitivității produselor locale prin îmbunătățirea accesului la cunoștințe și finanțare	- Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării - Organizația pentru Dezvoltarea Antreprenoriatului - Ministerul Educației și Cercetării - Agenția pentru Inovație și Transfer Tehnologic - Asociațiile de afaceri și camerele de comerț
Simplificarea procedurilor vamale și promovarea dezvoltării logisticilor pentru a facilita comerțul și a reduce barierele	- Ministerul Finanțelor - Serviciul Vamal - Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării - Agenția Națională pentru Siguranța Alimentelor
Stimularea investițiilor în logistică pentru îmbunătățirea infrastructurii și eficientizarea lanțurilor de aprovizionare	- Ministerul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale - Agențiile pentru Dezvoltare Regională
Sporirea accesului la servicii și finanțare pentru întreprinderile mici și mijlocii prin scheme de garantare, subvenții la dobânzi, stimulente pentru investiții în conformitate cu regulile aplicabile privind ajutorul de stat	- Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării

Creșterea productivității prin re tehnologizare și transfer de cunoștințe (know-how) și dezvoltarea resurselor umane (sporirea mobilității și consolidarea competențelor profesionale ale forței de muncă) și relocarea forței de muncă către industriile productive	- Ministerul Educației și Cercetării - Ministerul Muncii și Protecției Sociale - Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare
Crearea unei infrastructuri de suport durabile, a unui mediu de afaceri confortabil și competitiv pentru dezvoltarea culturii antreprenoriale	- Ministerul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale - Agențiile pentru Dezvoltare Regională - Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării - Asociațiile de afaceri și camerele de comerț
Asigurarea tranziției la economia verde	- Ministerul Mediului - Agențiile pentru Dezvoltare Regională
Dezvoltarea infrastructurii naționale a calității, bazate pe transformarea verde și transformarea digitală	- Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării - Inspectoratul de Stat pentru Supravegherea Produselor Nealimentare și Protecția Consumatorilor
Crearea unui mediu instituțional și a unei infrastructuri dezvoltate pentru funcționarea economiei digitale	- Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării - Agenția Națională pentru Reglementare în Comunicații Electronice și Tehnologia Informației
Dezvoltarea infrastructurii inovaționale prin intermediul parcurilor industriale, tehnologice și de inovații cu accent pe domenii de specializare inteligentă și cu potențial de creștere	- Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării - Ministerul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale - Agențiile pentru Dezvoltare Regională - Ministerul Educației și Cercetării - Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare
Consolidarea securității energetice prin promovarea economiei verzi și creșterea ponderii utilizării energiei regenerabile (inclusiv bioenergie, energie eoliană, energie solară), introducerea tehnologiilor de rețea inteligentă	- Ministerul Energiei - Ministerul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale - Agenția pentru Eficiență Energetică
Consolidarea cercetării și dezvoltării în diverse sectoare, cu accent pe tehnologii de vârf, cercetare aplicativă și inovație, prin colaborare cu mediul privat, pentru a spori competitivitatea și valoarea adăugată a produselor și serviciilor moldovenești	- Ministerul Educației și Cercetării - Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării - Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare
Implementarea politicii de sprijinire a start-up-urilor și a inovației prin facilitarea accesului la finanțare și infrastructură pentru dezvoltarea unui ecosistem antreprenorial dinamic și inovator	- Agenția Națională pentru Cercetare și Dezvoltare - Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării
Promovarea culturii și educației antreprenoriale, prin politici incluzive și sensibile la gen, pentru o economie echilibrată	- Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării - Organizația pentru Dezvoltarea Antreprenoriatului - Ministerul Educației și Cercetării - Agențiile pentru Dezvoltare Regională

Susținerea promovării și implementării criteriilor ESG (Mediu, Social și Guvernanța Corporativă) în sectorul public și privat	- Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării - Banca Națională a Moldovei
Reducerea emisiilor de poluanți atmosferici în vederea diminuării impactului acestora asupra sănătății și mediului și perseverarea spre atingerea gradului zero de poluare	- Ministerul Mediului - Inspectoratul pentru Protecția Mediului
Promovarea dezvoltării unei economii eficiente în utilizarea resurselor curate și circulare, bazată pe o utilizare durabilă a resurselor naturale, precum și promovarea serviciilor publice verzi	- Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării - Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare - Ministerul Mediului - Inspectoratul de Stat pentru Supravegherea Produselor Nealimentare și Protecția Consumatorilor
Atragerea investițiilor pentru infrastructura de management al deșeurilor și colectarea/sortarea deșeurilor de nivel înalt	- Ministerul Mediului - Agenția de Mediu - Ministerul Finanțelor - Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării - Agenția de Investiții
Lansarea inițiativelor de management al deșeurilor și explorarea oportunităților de export a serviciilor de management al deșeurilor către țările vecine	- Ministerul Mediului - Agenția de Mediu - Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării - Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene - Agenția de Investiții

Capitolul VIII

PROCEDURI DE RAPORTARE

149. Perioada de implementarea a prezentei Strategii este prevăzută pentru perioada anilor 2024-2030 și va fi organizată în 2 etape distincte:

- 1) perioada 2024-2026;
- 2) perioada 2027-2030.

150. Sistemul de monitorizare și evaluare va fi dezvoltat într-un mod consecvent, fiind aliniat procesului de raportare privind realizarea SND „Moldova Europeană 2030”. În procesul de evaluare a SNDE 2030 se va utiliza și realizarea unei chestionări a antreprenorilor și angajaților, grupurilor vulnerabile identificate, care ar permite evaluarea rezultatelor implementării Strategiei asupra principalelor grupuri - țintă.

151. Activitatea de monitorizare propriu-zisă se va exercita în trei moduri:

- 1) monitorizarea anuală, ce presupune raportarea detaliată pe perioada unui an (prezentată de MDDE până la data de 1 iunie a anului următor), pentru aprecierea impactului care a fost determinat conform sarcinilor pe termen mediu;
- 2) raportarea periodică a rezultatelor pe etape distincte 2024-2026 și 2027-2030;
- 3) monitorizarea și raportarea finală asupra realizării obiectivelor Strategiei pe perioada integrală.

152. **Monitorizarea anuală** va fi realizată de Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării, care va genera un raport de progres privind implementarea SNDE 2030 în baza documentelor de politici publice subsecvente (programele pe termen mediu) și documentelor de planificare ale autorităților publice responsabile de implementarea SNDE 2030. Rapoartele anuale vor include: prezentarea gradului de realizare a acțiunilor pe programe ce derivă din Strategie, gradul de conformitate a acțiunilor întreprinse cu cele planificate, identificarea cauzelor întârzierilor și modificărilor pentru îmbunătățirea procesului de implementare a programelor; analiza dinamicii indicatorilor de evaluare incluși în SNDE 2030, inclusiv celor ce țin de gestiunea riscurilor. Vor fi formulate recomandări privind îmbunătățirea procesului de implementare a programelor ce derivă din Strategie și, la necesitate, privind corectarea țăintelor stabilite pentru indicatorii de evaluare.

153. **Evaluarea intermediară** va fi realizată la expirarea primei etape intermediare de implementare a SNDE 2030 (sfârșitul anului 2026 – începutul anului 2027). Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării va elabora rapoarte intermediare de evaluare, ce vor ține cont de astfel de criterii, cum ar fi relevanța, eficacitatea, eficiența, sustenabilitatea și impactul implementării Strategiei. Evaluarea implementării SNDE 2030 va ține cont de țintele intermediare stabilite și va propune o ajustare a obiectivelor finale în funcție de progresul realizat și de tendințele social-economice la nivel național și internațional.

154. **Raportul final de implementare** se va realiza la finalizarea implementării SNDE 2030. Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării va elabora un raport final privind rezultatele și impactul implementării acesteia.

155. Rapoartele de monitorizare și evaluare vor avea un caracter transparent și vor fi plasate pe pagina web a organelor abilitate cu dreptul de monitorizare/evaluare. Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării prin intermediul contactelor directe, al mas-media și paginii web a Ministerului, va informa mediul de afaceri, agențiile donatoare, asociațiile de business despre progresul realizat la implementarea Strategiei, asigurând desfășurarea unui proces transparent și participativ de interacțiune a tuturor părților implicate în monitorizarea și evaluarea Strategiei.

156. În scopul creșterii transparenței rezultatelor obținute ca urmare a implementării SNDE 2030, Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării și ministerele de resort, responsabile de monitorizarea și evaluarea realizării acțiunilor și direcțiilor prioritare, vor plasa anual pe paginile sale web rapoartele de monitorizare anuală, rapoartele de evaluare intermediară și finală.